

Recht van spreken

BUNTSMA & VAN DOOREN

ADVOCATEN

Student:	Loraine de Koning
Studentnummer:	2054073
Opleiding:	Juridische Hogeschool Avans-Fontys te Tilburg
Eerste afstudeerdocent:	mw. mr. M.M. Kok
Tweede afstudeerdocent:	dhr. mr. E.J. Nicolai
Opdrachtgever:	Buntsma & Van Dooren Advocaten te Breda
Afstudeermentor:	dhr. mr. M.A. Buntsma
Afstudeermentor:	mw. mr. M.C. Corbeij-Beukers
Afstudeerperiode:	7 september 2015 – 11 januari 2016
Plaats en datum:	Breda, 11 januari 2016

Recht van spreken

Een praktijkgericht juridisch onderzoek naar de verdediging van de verdachte naar aanleiding van het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht

Student:
Studentnummer:

Loraine de Koning
2054073

Opleiding:
Eerste afstudeerdocent:
Tweede afstudeerdocent:

Juridische Hogeschool Avans-Fontys te Tilburg
mw. mr. M.M. Kok
dhr. mr. E.J. Nicolai

Opdrachtgever:
Afstudeermentor:
Afstudeermentor:

Buntsma & Van Dooren Advocaten te Breda
dhr. mr. M.A. Buntsma
mw. mr. M.C. Corbeij-Beukers

Afstudeerperiode:

7 september 2015 – 11 januari 2016

Plaats en datum:

Breda, 11 januari 2016

Voorwoord

Voor u ligt mijn afstudeerscriptie die ik heb geschreven ter afronding van mijn opleiding aan de Juridische Hogeschool Avans-Fontys te Tilburg. In opdracht van Buntsma & Van Dooren Advocaten te Breda heb ik onderzocht welke aanbevelingen er zijn te doen om de verdediging van de verdachte aan te passen naar aanleiding van het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht.

Voor aanvang van mijn afstudeerstage had ik niet verwacht dat ik een carrière als strafrechtadvocaat van de verdachte zou ambiëren, omdat het bijstaan van verdachten tegen mijn rechtvaardigingsgevoel ingaat. Tijdens mijn stage heb ik ervaren dat mijn rechtvaardigingsgevoel geen beletsel hoeft te zijn om werkzaamheden te verrichten in het kader van de verdediging van de verdachte. Mijn passie voor het strafrecht is hierdoor nog groter geworden.

Bij dezen wil ik een aantal personen bedanken die hebben bijgedragen aan de totstandkoming van mijn scriptie. In het bijzonder bedank ik mijn afstudeermentoren Menno Buntsma en Mariëtte Corbeij-Beukers voor hun begeleiding en feedback. Ook bedank ik mijn collega's van Buntsma & Van Dooren Advocaten voor hun collegialiteit. Daarnaast gaat mijn dank uit naar de rechters, officieren van justitie, advocaten, medewerker van Slachtofferhulp Nederland en nabestaande die allemaal bereid waren mee te werken aan een interview. Tevens bedank ik mijn eerste afstudeerdocent Margo Kok voor haar feedback en positieve houding. Ook bedank ik mijn tweede afstudeerdocent Erik Nicolai voor zijn feedback. Tot slot bedank ik mijn beste vriendin Sabine van Kooperen en mijn ouders voor hun steun en onvoorwaardelijk vertrouwen dat zij altijd in mij hebben gehad, ook als ik het even niet meer zag zitten.

Met veel enthousiasme heb ik mij verdiept in het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht en ik hoop dat u met genoeg mijn scriptie zult lezen!

Loraine de Koning

Breda, 11 januari 2016

Inhoudsopgave

Samenvatting

Afkortingenlijst

1	Inleiding	1
1.1	Probleembeschrijving	1
1.2	Centrale vraag	2
1.3	Doelstelling	2
1.4	Verantwoording	2
1.5	Leeswijzer	3
2	Het spreekrecht	4
2.1	Totstandkoming internationaal strafprocesrecht	4
	2.1.1 Het EVRM	4
	2.1.2 Het EU-Kaderbesluit en de EU-Richtlijn	4
2.2	Van internationaal naar nationaal recht	4
2.3	Rechten van de verdachte	5
	2.3.1 Openbare behandeling en uitspraak	6
	2.3.2 Redelijke termijn	6
	2.3.3 Onafhankelijke en onpartijdige rechter	7
	2.3.4 Toegang tot de rechter	7
	2.3.5 Onschuldpresumptie	7
	2.3.6 Verdedigingsrechten	7
	2.3.7 Beginselen	8
2.4	Rechten van het slachtoffer	9
	2.4.1 Correcte bejegening	10
	2.4.2 Recht op informatie	11
	2.4.3 Recht op kennisneming, afschrift en toevoeging processtukken	12
	2.4.4 Recht op bijstand, vertegenwoordiging en een tolk	13
	2.4.5 Spreekrecht	13
	2.4.6 Schadevergoeding	15
	2.4.7 Bemiddeling	17
2.5	De rol van de rechter	17
2.6	Conclusies	19
3	Het pleidooi	21
3.1	Buntsma & Van Dooren Advocaten te Breda	21
	3.1.1 Dossierstudie	21
	3.1.2 Interviews	23
3.2	Interviews TDNL Advocaten te Breda	24
3.3	Conclusies	24
4	Het wetsvoorstel	26
4.1	Totstandkoming wetsvoorstel	26
4.2	Van belemmerd naar onbelemmerd spreekrecht	27
4.3	Conclusies	28
5	Het wetsvoorstel en art. 6 EVRM	30
5.1	Het wetsvoorstel	30

5.2	Art. 6 EVRM	30
5.3	Interviews	30
	5.3.1 De rechter	30
	5.3.2 De officier van justitie	31
	5.3.3 De advocaat	32
	5.3.4 Slachtofferhulp Nederland	33
5.4	Conclusies	34
6	Conclusies en aanbevelingen	36
6.1	Conclusies	36
6.2	Aanbevelingen	39
	Literatuurlijst	40

Bijlagen

Bijlage 1	interview mr. Buntsma
Bijlage 2	interview mw. mr. Corbeij-Beukers
Bijlage 3	interview mr. Crombach
Bijlage 4	interview mr. Thomas
Bijlage 5	interview voorzitter
Bijlage 6	interview voorzitter
Bijlage 7	interview politierechter
Bijlage 8	interview officier van justitie
Bijlage 9	interview officier van justitie
Bijlage 10	interview officier van justitie
Bijlage 11	interview mr. Buntsma
Bijlage 12	interview mw. mr. Corbeij-Beukers
Bijlage 13	interview mr. Crombach
Bijlage 14	interview mr. Thomas
Bijlage 15	interview medewerker Slachtofferhulp Nederland
Bijlage 16	interview nabestaande

Afkortingenlijst

Art.	Artikel
De Afdeling	de Afdeling advisering van de Raad van State
De Richtlijn	De Richtlijn tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten
EEG	Europese Economische Gemeenschap
EGKS	Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EU	Europese Unie
EVRM	Het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden
GW	Grondwet
Het Kaderbesluit	Het Kaderbesluit inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure
Rv	Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering
Sr	Wetboek van Strafrecht
Sv	Wetboek van Strafvordering
VEU	Verdrag betreffende de Europese Unie
Werksingsverdrag	Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Wet RO	Wet op de Rechterlijke organisatie
Wetsvoorstel	Wetsvoorstel Wijziging van het Wetboek van Strafvordering ter aanvulling van het spreekrecht

voor slachtoffers en nabestaanden
in het strafproces

Wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht

Wetsvoorstel Wijziging van het
Wetboek van Strafvordering ter
aanvulling van het spreekrecht
voor slachtoffers en nabestaanden
in het strafproces

WODC

Wetenschappelijk Onderzoek en
Documentatiecentrum

WWW

Wegenverkeerswet 1994

Samenvatting

Dit rapport is het resultaat van een onderzoek naar het spreekrecht van het slachtoffer in het strafproces. Als het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht in werking treedt, dan zal het spreekrecht van het slachtoffer ingrijpend veranderen. De directe aanleiding is de vraag van Buntsma & Van Dooren Advocaten te Breda naar meer informatie over deze toekomstige wijziging van het Sv. De volgende vraag staat centraal in dit rapport:

“Welke aanbevelingen zijn er te doen aan Buntsma & Van Dooren Advocaten om de verdediging van de verdachte, naar aanleiding van het wetsvoorstel Wijziging van het Wetboek van Strafvordering ter aanvulling van het spreekrecht voor slachtoffers en nabestaanden in het strafproces, aan te passen?”

Naar aanleiding van de bevindingen met betrekking tot de rechtspositie van de verdachte, de (rechts)positie van het slachtoffer en de rol van de rechter in het huidige spreekrecht, opgenomen in hoofdstuk 2, is geconcludeerd dat de rechten van de verdachte voortvloeien uit art. 6 EVRM. Deze rechten zijn niet allemaal absoluut. Daarnaast levert niet-naleving van de rechten uit art. 6 EVRM niet per definitie een schending van deze rechten op. Tevens is geconcludeerd dat de (rechts)positie van het slachtoffer de afgelopen decennia zowel maatschappelijk als juridisch veel aandacht heeft gekregen. Ondanks allerlei wetswijzigingen die beoogden de (rechts)positie van het slachtoffer te verbeteren, wordt geconcludeerd dat de (rechts)positie van het slachtoffer verdere verbetering behoeft. Daarnaast is gebleken dat de rechter tijdens het onderzoek ter terechtzitting de rechten van zowel de verdachte als het slachtoffer waarborgt.

Naar aanleiding van de bevindingen omtrent de wijze waarop advocaten de rechtspositie van de verdachte waarborgen in het huidige spreekrecht, opgenomen in hoofdstuk 3, wordt geconcludeerd dat de theorie van het spreekrecht niet altijd overeenkomt met het spreekrecht in de praktijk. Het komt voor dat spreekrecht wordt uitgeoefend terwijl het slachtoffer niet spreekgerechtigd is. In alle gevallen dat spreekrecht wordt uitgeoefend, wordt door de advocaten een belangenafweging gemaakt. Alleen als de advocaten van mening zijn dat het spreekrecht nadelig is voor de rechtspositie van de verdachte, dan geven zij dit aan. Hoewel advocaten niet mogen reageren op het spreekrecht, geven zij doorgaans indirect in hun pleidooi toch een reactie op het spreekrecht.

Naar aanleiding van de bevindingen ten aanzien van de rechtspositie van de verdachte, de (rechts)positie van het slachtoffer en de rol van de rechter na inwerkingtreding van het wetsvoorstel, opgenomen in hoofdstuk 4, wordt geconcludeerd dat de (rechts)positie van het slachtoffer ten opzichte van het huidige spreekrecht zal verbeteren, omdat het een aanvulling is van het spreekrecht van het slachtoffer. Voor de rechtspositie van de verdachte en de rol van de rechter geldt dat geen veranderingen zullen optreden. Een kanttekening hierbij is dat de praktijk uit zal moeten wijzen hoe het wetsvoorstel uit de verf komt.

Naar aanleiding van de bevindingen over strijdigheid van het wetsvoorstel met art. 6 EVRM, opgenomen in hoofdstuk 5, wordt geconcludeerd dat het wetsvoorstel niet in strijd is met art. 6 EVRM. Een kanttekening hierbij is dat de praktijk uit zal moeten wijzen hoe het wetsvoorstel en art. 6 EVRM zich tot elkaar verhouden. Aan Buntsma & Van Dooren Advocaten wordt bijscholing van de advocaten aanbevolen. Op deze manier wordt de deskundigheid van de advocaten vergroot alsmede het vertrouwen van de verdachte. Verder wordt aanbevolen na inwerkingtreding van het wetsvoorstel nader onderzoek te verrichten, zodat de praktische uitwerking van het wetsvoorstel kan worden onderzocht. Ook worden aanbevelingen gedaan aan de rechters, officieren van justitie en Slachtofferhulp Nederland, omdat de inhoud van dit rapport ook betrekking heeft op hen. Bijscholing wordt ook aan hen aanbevolen.

1 Inleiding

1.1 Probleembeschrijving

Om de strafrechtadvocatuur nog beter van dienst te zijn en de wijze van procesvoering door advocaten te bevorderen, acht Buntsma & Van Dooren Advocaten te Breda het wenselijk dat de rechtspositie van de verdachte, de positie van het slachtoffer en de rol van de rechter nader worden onderzocht. Aanleiding voor nader onderzoek is het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht.

Het spreekrecht voor slachtoffers en nabestaanden werd elf jaar geleden opgenomen in het Sv en is op 1 januari 2005 in werking getreden.¹ Vervolgens werd het Sv opnieuw gewijzigd om de positie van slachtoffers te versterken.² Op 1 januari 2011 is deze wetswijziging in werking getreden.³ Nauwelijks twee jaar later werd vanwege de uitbreiding van het spreekrecht het Sv nog eens gewijzigd. Deze wetswijziging is op 1 september 2012 in werking getreden.⁴ Het doel van de hiervoor genoemde wetswijzigingen was de (rechts)positie van het slachtoffer in het strafproces verbeteren.⁵ Ondanks de verbetering houdt de discussie over de (rechts)positie van het slachtoffer tot op heden aan. In november 2014 is het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht ingediend en in juni 2015 is het wetsvoorstel door de Tweede Kamer aangenomen. Als het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht ook door de Eerste Kamer wordt aangenomen, dan zal de bestaande belemmering dat slachtoffers en nabestaanden uitsluitend spreekrecht hebben over de gevolgen van het strafbare feit worden opgeheven. Het gevolg van onbelemmerd spreekrecht zal zijn dat slachtoffers en nabestaanden niet beperkt worden met betrekking tot hetgeen zij in verband met het strafbare feit aan de orde willen stellen.⁶ Slachtoffers en nabestaanden zullen zich uit kunnen laten over de bewezenverklaring, de kwalificatie van het feit, de schuld van de verdachte en de passende straftoemeting (de vragen van art. 350 Sv).

Buntsma & Van Dooren Advocaten voorziet haar cliënten, die verdacht worden van het plegen van een strafbaar feit, van rechtsbijstand. Het is onwenselijk dat de verdere verbetering van de (rechts)positie van het slachtoffer ten koste gaat van de bejegening en de rechtspositie van de verdachte. Toch maken (met name) advocaten zich zorgen dat het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht nadelige gevolgen zal hebben voor zowel de positie als de rechtspositie van de verdachte. Enerzijds is een verdachte op grond van art. 6 EVRM onschuldig tot het tegendeel is bewezen. Anderzijds zullen slachtoffers en nabestaanden, mits het wetsvoorstel wordt aangenomen, onbelemmerd spreekrecht krijgen. Als slachtoffers en nabestaanden tijdens het strafproces gebruik zullen maken van dit recht door bijvoorbeeld te spreken over de schuld van de verdachte, dan spreken zij van een dader in plaats van een verdachte. Is het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht in strijd met de onschuldpresumptie? Een vraag die daarmee samenhangt, is of de uitspraak van de rechter zal worden beïnvloed door het wetsvoorstel en zo ja, is het wetsvoorstel in strijd met het recht van de verdachte op een onpartijdige rechter? De uitoefening van onbelemmerd spreekrecht zal immers voorafgaand aan de uitspraak van de rechter plaatsvinden.

Voor Buntsma & Van Dooren Advocaten is het onduidelijk wat de rechtspositie van de verdachte, de (rechts)positie van het slachtoffer en de rol van de rechter zal zijn als het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht wordt aangenomen. Hierdoor is het ook onduidelijk of de verdediging van de verdachte moet worden aangepast en zo ja, hoe? Om die reden wordt onderzoek wenselijk geacht.

¹ Stb. 2004, 382.

² Kamerstukken II 2004/05, 30143, 3, p. 1 (MvT).

³ Stb. 2010, 1.

⁴ Stb. 2012, 370.

⁵ Kamerstukken II 2000/01, 27632, 3, p. 1 (MvT).

⁶ Kamerstukken II 2014/15, 34082, 3, p. 1 (MvT).

1.2 Centrale vraag

Welke aanbevelingen zijn er te doen aan Buntsma & Van Dooren Advocaten om de verdediging van de verdachte naar aanleiding van het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht aan te passen?

1.3 Doelstelling

Op 11 januari 2016 wordt een onderzoeksrapport ter beschikking gesteld aan de heer mr. M.A. Buntsma (partner bij Buntsma & Van Dooren Advocaten) en mevrouw mr. M.C. Corbeij-Beukers (medewerker bij Buntsma & Van Dooren Advocaten), waarin de rechtspositie van de verdachte, de (rechts)positie van het slachtoffer en de rol van de rechter wordt beschreven aan de hand van het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht, zodat aan Buntsma & Van Dooren Advocaten aanbevelingen worden gedaan over de wijze waarop de verdediging van de verdachte moet worden aangepast.

1.4 Verantwoording

Voor de beantwoording van de deelvragen wordt in deze paragraaf per deelvraag uiteengezet voor welke bronnen en methoden is gekozen. Ook wordt in deze paragraaf de methodische verantwoording van deze bronnen en methoden beschreven.

1. Wat is de rechtspositie van de verdachte, de (rechts)positie van het slachtoffer en de rol van de rechter in het spreekrecht?

- Wat zijn de rechten van de verdachte in het strafproces?
 - Onder andere: de onschuldpresumptie, het zwijgrecht en het ondervragingsrecht
- Wat zijn de rechten van het slachtoffer in het strafproces?
 - Onder andere: het recht op informatie, rechtsbijstand en het spreekrecht
- Wat is de rol van de rechter in het strafproces?
 - Onder andere: onafhankelijkheid en onpartijdigheid

Voor de beantwoording van de eerste deelvraag worden de volgende rechtsbronnen geraadpleegd. Voor wat betreft het verdragsrecht is het EVRM een belangrijk verdrag. Voor wat betreft het EU-recht is het Kaderbesluit en de Richtlijn relevant. Het Kaderbesluit en de Richtlijn hebben geresulteerd in aanpassingen van de nationale wetgeving. Voor wat betreft de nationale wetgeving is het Sv en het Sr van belang. Tot slot wordt jurisprudentie en literatuur geraadpleegd ter verduidelijking van de begrippen en wettelijke bepalingen.

2. Hoe wordt de rechtspositie van de verdachte in het spreekrecht gewaarborgd door advocaten?

- Hoe waarborgt Buntsma & Van Dooren Advocaten de rechtspositie van de verdachte in het spreekrecht?
 - Interviews afnemen met advocaten
 - Dossierstudie
- Hoe waarborgt een ander strafrechtadvocatenkantoor de rechtspositie van de verdachte in het spreekrecht?
 - Interviews afnemen met advocaten (TDNL Advocaten te Breda)

Voor de beantwoording van de tweede deelvraag worden advocaten geïnterviewd. Er worden vragen gesteld over de wijze waarop de advocaten verweer voeren. Er worden zowel advocaten van Buntsma & Van Dooren Advocaten geïnterviewd als advocaten van TDNL

Advocaten. Op deze manier wordt duidelijk hoe de rechtspositie van de verdachte door Buntsma & Van Dooren Advocaten wordt gewaarborgd in het spreekrecht en hoe de rechtspositie van de verdachte bij een ander advocatenkantoor wordt gewaarborgd. Tevens worden dossiers geraadpleegd van Buntsma & Van Dooren Advocaten.

3. Wat zal de rechtspositie van de verdachte, de (rechts)positie van het slachtoffer en de rol van de rechter zijn als het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht wordt aangenomen?

- Totstandkoming van het wetsvoorstel
- Veranderingen naar aanleiding van het wetsvoorstel in vergelijking met het huidig spreekrecht

Voor de beantwoording van de derde deelvraag wordt het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht geraadpleegd. Tevens worden het Sr en het Sv geraadpleegd. Verder wordt literatuur geraadpleegd ter verduidelijking van de begrippen en wettelijke bepalingen.

4. In hoeverre is het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht in strijd met art. 6 EVRM?

- Het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht
- Art. 6 EVRM
- Interviews afnemen met rechters, officieren van justitie, advocaten, (een medewerker van) Slachtofferhulp Nederland en een nabestaande

Voor de beantwoording van de vierde deelvraag wordt het wetsvoorstel geraadpleegd. Tevens wordt art. 6 EVRM geraadpleegd. Aangezien sprake is van een wetsvoorstel en er dus nog geen praktijk is, worden interviews afgenomen met rechters, officieren van justitie, advocaten en Slachtofferhulp Nederland. Aan hen is gevraagd wat het onbelemmerd spreekrecht volgens hen voor de praktijk zal betekenen. Zowel advocaten als officieren van justitie worden geïnterviewd, omdat zij beiden procespartij zijn in het strafproces. Ook rechters worden geïnterviewd, omdat zij de verdachte vrijspreken of veroordelen. Verder wordt een medewerker van Slachtofferhulp Nederland geïnterviewd, omdat deze medewerker het slachtoffer begeleidt gedurende de strafprocedure. Voor de beeldvorming wordt ook een nabestaande geïnterviewd. Tot slot wordt jurisprudentie geraadpleegd alsmede literatuur ter verduidelijking van de begrippen en wettelijke bepalingen.

1.5 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de rechtspositie van de verdachte, de (rechts)positie van het slachtoffer en de rol van de rechter in het spreekrecht kaart gebracht. In hoofdstuk 3 wordt vervolgens de wijze waarop de rechtspositie van de verdachte in het spreekrecht door zijn advocaat wordt gewaarborgd, beschreven. In hoofdstuk 4 wordt uiteengezet wat de rechtspositie van de verdachte, de (rechts)positie van het slachtoffer en de rol van de rechter zal zijn als het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht wordt aangenomen. In hoofdstuk 5 wordt toegelicht of het wetsvoorstel in strijd is met de rechten van de verdachte die in art. 6 EVRM zijn opgenomen. Naar aanleiding van de hiervoor genoemde hoofdstukken worden in hoofdstuk 6 de conclusies opgenomen en aanbevelingen gedaan over de wijze waarop de verdediging van de verdachte moet worden aangepast als het wetsvoorstel wordt aangenomen. In dit onderzoeksrapport wordt afwisselend gebruik gemaakt van de termen 'het spreekrecht' en 'het huidig spreekrecht' en 'het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht' en 'het wetsvoorstel'. Voor zover het om het spreekrecht gaat wordt afwisselend gebruik gemaakt van de termen 'slachtoffer(s)', 'nabestaande(n)', 'slachtoffer(s) en nabestaande(n)' en 'spreekgerechtigde(n)'. Art. 6 EVRM is van toepassing als het gaat om de strafvervolgning van de verdachte. Dit artikel is ook van toepassing als het gaat om de vaststelling van burgerlijke rechten en verplichtingen, maar deze toepassing valt niet binnen dit onderzoek.

2 Het spreekrecht

In dit hoofdstuk wordt de rechtspositie van de verdachte, de (rechts)positie van het slachtoffer en de rol van de rechter in het spreekrecht in kaart gebracht. In paragraaf 2.1 wordt de totstandkoming van het internationale strafprocesrecht beschreven. Vervolgens wordt in paragraaf 2.2 uitgelegd op welke manier het internationale strafprocesrecht doorwerkt in de nationale wetgeving. Verder worden de rechten van de verdachte en het slachtoffer in het strafproces in paragraaf 2.3 en 2.4 uiteengezet. In paragraaf 2.5 wordt de rol van de rechter in het strafproces toegelicht. Tot slot wordt in paragraaf 2.6 de conclusie opgenomen.

2.1 Totstandkoming internationaal strafprocesrecht

Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog ligt Europa in puin. Steden zijn verwoest, miljoenen mensen zijn omgekomen. Samenwerking tussen de Europese landen lijkt noodzakelijk om herhaling van een dergelijke oorlog te voorkomen. Om die reden wordt in 1949 door 10 landen de Raad van Europa opgericht. Inmiddels zijn 47 landen lid van de Raad van Europa, waaronder Nederland.⁷ In 1951 wordt de EGKS door zes landen opgericht.⁸ In verband met de uitbreiding van deze samenwerking, wordt in 1957 de EEG opgericht.⁹ In 1992 krijgt de EEG een andere naam: de EU. Inmiddels is de EGKS opgeheven en zijn 28 landen lid van de EU.¹⁰ Hoewel na de Tweede Wereldoorlog meerdere internationale organisaties zijn opgericht, is dit onderzoek beperkt tot de Raad van Europa en de EU.

2.1.1 Het EVRM

EVRM is een verdrag van de Raad van Europa.¹¹ Hoewel het EVRM niet het enige verdrag van de Raad van Europa is, is dit onderzoek beperkt tot het EVRM. In art. 6 EVRM zijn de rechten van de verdachte opgenomen.

2.1.2 Het EU-Kaderbesluit en de EU-Richtlijn

Het VEU en het Werkingsverdrag worden aangeduid als het primaire recht van de EU.¹² Beslissingen van de EU worden vastgelegd in richtlijnen. Richtlijnen zijn onderdeel van het secundaire recht van de EU.¹³ Voorheen werden beslissingen van de EU vastgelegd in kaderbesluiten. Sinds de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon op 1 december 2009 zijn kaderbesluiten afgeschaft.¹⁴ Dit onderzoek is beperkt tot het Kaderbesluit en de Richtlijn. In het Kaderbesluit en de Richtlijn zijn de rechten van het slachtoffer vastgelegd.

2.2 Van internationaal naar nationaal recht

Via art. 93 en 94 GW werken de bepalingen uit het EVRM direct door in de nationale wetgeving. Art. 33 EVRM biedt de lidstaten de mogelijkheid een klacht in te dienen bij het EHRM over de schending van bepalingen uit het EVRM door andere lidstaten. Daarnaast

⁷ 'Oprichting Raad van Europa', *Europa-nu*, Europa-nu.nl (zoek op *oprichting Raad van Europa*).

⁸ 'Verdrag tot oprichting van een Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS-Verdrag)', *Europa-nu*, Europa-nu.nl (zoek op *oprichting EGKS*).

⁹ 'Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap (1957)', *Europa-nu*, Europa-nu.nl (zoek op *oprichting EEG*).

¹⁰ 'Europese Unie (EU)', *Europa-nu*, Europa-nu.nl (zoek op *Europese unie*).

¹¹ 'Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM)', *Europa-nu*, Europa-nu.nl (zoek op *EVRM*).

¹² Amtenbrink & Vedder 2013, p. 1.

¹³ Amtenbrink & Vedder 2013, p. 5.

¹⁴ 'Kaderbesluit', *Europa-nu*, Europa-nu.nl (zoek op *kaderbesluit*).

biedt art. 34 EVRM natuurlijke personen en organisaties de mogelijkheid een klacht in te dienen over de schending van bepalingen uit het EVRM door de lidstaten. Op grond van art. 46 EVRM is de uitspraak van het EHRM bindend voor de lidstaten. Het EHRM duidt het EVRM overigens autonoom bij de beoordeling van een klacht.¹⁵ Ook de bepalingen uit het VEU en het Werkingsverdrag werken via art. 93 en 94 GW direct door in de nationale wetgeving. Voor richtlijnen van de EU geldt dit echter niet. Art. 288 Werkingsverdrag bepaalt namelijk dat de lidstaten verplicht zijn richtlijnen om te zetten in nationale wetgeving. Hoewel het te bereiken resultaat van de richtlijnen vaststaat, bepalen de lidstaten zelf op welke manier dit resultaat wordt bereikt. Richtlijnen werken dus indirect door in het nationale recht.¹⁶ Als gevolg van het Kaderbesluit is de nationale wetgeving per 1 januari 2011 gewijzigd.¹⁷ Ter implementatie van de Richtlijn en ter vervanging van het Kaderbesluit is in juni 2015 een wetsvoorstel ingediend bij de Tweede Kamer. Hoofddregel is dat richtlijnen van de EU niet direct doorwerken in de nationale wetgeving. Op deze hoofddregel bestaat echter een uitzondering. Er zijn situaties waarin richtlijnen toch directe werking hebben. Van belang is het onderscheid tussen horizontale directe werking en verticale directe werking. Horizontale directe werking ziet op de verhouding tussen burgers onderling. Verticale directe werking ziet op de verhouding tussen burgers ten opzichte van de lidstaat. Voor richtlijnen geldt dat zij nooit horizontale directe werking hebben. Richtlijnen kunnen echter wel verticale directe werking hebben. Als een lidstaat een richtlijn niet op tijd of niet correct heeft omgezet in nationale wetgeving, dan is sprake van verticale directe werking van een richtlijn.

2.3 Rechten van de verdachte

Art. 6 EVRM wordt ook wel het recht op een eerlijk proces genoemd. In dit artikel zijn de rechten van de verdachte opgenomen. Zoals uit paragraaf 2.2 is gebleken, werken de bepalingen uit het EVRM via art. 93 en 94 GW direct door in de nationale wetgeving. Art. 6 EVRM is om die reden het uitgangspunt als het gaat om de rechten van de verdachte. Het begrip 'verdachte' is in art. 6 EVRM als volgt gedefinieerd. Een ieder tegen wie de strafvervolgning (criminal charge) is ingesteld, wordt aangemerkt als verdachte. In de zaak *Öztürk tegen Duitsland* heeft het EHRM de eisen geformuleerd aan de hand waarvan de gegrondheid van de strafvervolgning wordt getoetst. Niet doorslaggevend is de classificatie van de overtreding in het nationale recht, tenzij (1) een bepaalde sanctie in het nationale recht reeds wordt gekwalificeerd als strafrechtelijk. Als een bepaalde sanctie in het nationale recht reeds wordt gekwalificeerd als strafrechtelijk, dan is de strafvervolgning gerechtvaardigd. Als dit niet het geval is, dan zijn (2) de aard en zwaarte van de sanctie en (3) de aard van de overtreding eisen die van belang zijn. Voor deze tweede en derde eis geldt dus dat het EHRM ze veelal alternatief maar af en toe ook cumulatief hanteert.¹⁸ Het begrip 'verdachte' is ook in art. 27 Sv gedefinieerd. Als verdachte wordt vóórdat de vervolging is aangevangen, aangemerkt degene te wiens aanzien uit feiten of omstandigheden een redelijk vermoeden van schuld aan een strafbaar feit voortvloeit (lid 1). Daarna wordt als verdachte aangemerkt degene tegen wie de vervolging is gericht (lid 2). In art. 27 Sv zijn dus twee criteria opgenomen ter bepaling van het begrip 'verdachte'. Het criterium zoals opgenomen in het eerste lid betreft een materieel criterium. Uit het *Hollende-kleurlingarrest* en het *Stormsteegarrest* blijkt dat per geval onderzocht moet worden of aan dit criterium is voldaan. Het *Hollende-kleurlingarrest* leidde namelijk tot vrijspraak en het *Stormsteegarrest* tot een veroordeling terwijl de verschillen tussen deze twee arresten gering waren. Het criterium zoals opgenomen in het tweede lid betreft een formeel criterium. Als de vervolging is aangevangen, dan is dit criterium van toepassing. De vervolging is aangevangen vanaf het moment dat een rechter bij de zaak wordt betrokken of als tegen de verdachte een strafbeschikking wordt uitgevaardigd.¹⁹ Uit de definitie van het begrip 'verdachte' blijkt dat de

¹⁵ Vlemminx 2013, p. 34.

¹⁶ Amtenbrink & Vedder 2013, p. 154.

¹⁷ *Stb.* 2010, 1.

¹⁸ EHRM 21 februari 1984, 8544/79 (*Öztürk/Duitsland*).

¹⁹ Corstens 2014, p. 91.

verdachte centraal staat in het strafproces.²⁰ Dit blijkt ook uit het karakter van het strafproces. Hoewel onderscheid wordt gemaakt tussen het accusatoir en het inquisitoir proces, wordt het strafproces beschreven als getemperd inquisitoir of gematigd accusatoir. Tijdens het onderzoek ter terechtzitting is de verdachte gelijkwaardig aan het openbaar ministerie (accusatoir proces). Toch is van gelijke procespartijen geen sprake (inquisitoir proces). Enerzijds vindt hoor en wederhoor plaats (accusatoir proces). Anderzijds is het openbaar ministerie bevoegd dwangmiddelen toe te passen op de verdachte en de verdachte te beschuldigen. Andersom is dit echter niet mogelijk (inquisitoir proces). In het strafproces is dus sprake van een wezenlijke ongelijkheid tussen procespartijen.²¹

2.3.1 Openbare behandeling en uitspraak

In art. 6 lid 1 EVRM is het recht op een openbare behandeling en uitspraak opgenomen. Het recht op een openbare behandeling is geen absoluut recht. Uit art. 6 lid 1 EVRM blijkt namelijk dat de behandeling in sommige gevallen plaatsvindt achter gesloten deuren. In de zaak *Shagin tegen Oekraïne* heeft het EHRM geoordeeld dat een openbare behandeling met name van belang is om de rechtspraak voor het publiek controleerbaar te maken.²² Ook het recht op een openbare uitspraak is geen absoluut recht. Niet uit art. 6 lid 1 EVRM maar uit jurisprudentie van het EHRM blijkt dat beperking van dit recht mogelijk is, mits sprake is van strijdigheid met een ander fundamenteel recht. In de zaak *Pretto tegen Italië* heeft het EHRM geoordeeld dat sprake is van een openbare uitspraak als een uitspraak voor het publiek toegankelijk is.²³ In de nationale wetgeving is het recht op een openbare behandeling en uitspraak opgenomen in art. 121 GW.

2.3.2 Redelijke termijn

Ook het recht op een behandeling van de zaak binnen een redelijke termijn is opgenomen in art. 6 lid 1 EVRM. In de zaak *Hutchison Reid tegen het Verenigd Koninkrijk* heeft het EHRM geoordeeld dat de redelijke termijn per instantie in beginsel één jaar bedraagt.²⁴ Daarnaast heeft het EHRM in de zaak *Hozee tegen Nederland* geoordeeld dat verschillende factoren van belang zijn voor de beantwoording van de vraag wanneer sprake is van een redelijke termijn. Het gaat voornamelijk om (1) de ingewikkeldheid van de zaak, (2) het gedrag van de verdachte, (3) de houding van de justitiële autoriteiten en (4) de positie van de verdachte. Het is mogelijk dat de behandeling bij een instantie langer duurt dan één jaar en geen sprake is van overschrijding van de redelijke termijn.²⁵ In beginsel wordt een klacht over overschrijding van de redelijke termijn op grond van art. 35 EVRM niet-ontvankelijk verklaard als de nationale rechtsmiddelen niet zijn uitgeput, maar er zijn uitzonderingen. In de zaak *Hornsby tegen Griekenland* heeft het EHRM namelijk geoordeeld dat rechtsmiddelen die niet beantwoorden aan de eis van effectiviteit uit art. 13 EVRM niet uitgeput hoeven te worden.²⁶ Opgemerkt wordt dat de jurisprudentie van de Hoge Raad afwijkt van de jurisprudentie van het EHRM. De Hoge Raad heeft namelijk geoordeeld dat de einduitspraak in eerste aanleg binnen twee jaar na aanvang van de vervolging moet worden gedaan om te voldoen aan de redelijke termijn. In hoger beroep moet de einduitspraak binnen twee jaar na de instelling van het hoger beroep worden gedaan en in de cassatieprocedure moeten de relevante stukken binnen acht maanden door het gerechtshof naar de Hoge Raad worden gestuurd.²⁷

²⁰ Corstens 2014, p. 87.

²¹ Corstens 2014, p.10.

²² EHRM 10 december 2009, 20437/05 (*Shagin/Oekraïne*).

²³ EHRM 8 december 1983, 7984/77 (*Pretto/Italië*).

²⁴ EHRM 20 februari 2003, 50272/99 (*Hutchison Reid/Verenigd Koninkrijk*).

²⁵ EHRM 22 mei 1998, 21961/93 (*Hozee/Nederland*).

²⁶ EHRM 19 maart 1997, 18357/91 (*Hornsby/Griekenland*).

²⁷ HR 17 juni 2008, NJ 2008/358.

2.3.3 Onafhankelijke en onpartijdige rechter

Verder is het recht op een onafhankelijke en onpartijdige rechter opgenomen in art. 6 lid 1 EVRM. Een rechter is onafhankelijk als hij bijvoorbeeld niet onder druk een bepaalde uitspraak doet. In de zaak *Hauschildt tegen Denemarken* heeft het EHRM geoordeeld dat de onpartijdigheid van de rechter moet worden beoordeeld aan de hand van een subjectieve test en een objectieve test. De subjectieve test betreft de persoonlijke overtuiging van een bepaalde rechter in een bepaalde zaak. De objectieve test betreft de vaststelling of door de rechter voldoende waarborgen zijn geboden om iedere gerechtvaardigde twijfel van hem uit te sluiten, waarbij de schijn van partijdigheid ook van belang kan zijn. Het gaat om het vertrouwen dat de rechter aan (met name) de verdachte moet geven. Hoewel het standpunt van de verdachte belangrijk is, is zijn standpunt niet doorslaggevend. De vrees van de verdachte voor een partijdige rechter moet objectief gerechtvaardigd zijn. Een zittingsrechter die in een strafzaak ook in de fase van het vooronderzoek beslissingen heeft genomen, rechtvaardigt op zich zelf nog geen vrees voor partijdigheid. Als de desbetreffende zittingsrechter zich in het vooronderzoek heeft uitgesproken over aspecten van de schuldvraag die weinig verschillen van de aspecten waarop de einduitspraak betrekking heeft, dan is de vrees voor een partijdige rechter objectief gerechtvaardigd.²⁸ In de nationale wetgeving is het recht op een onpartijdige rechter opgenomen in art. 271 lid 2 Sv. Echter, niet alle aspecten van de onpartijdigheid van de rechter zijn in dit artikel vermeld.

2.3.4 Toegang tot de rechter

Het recht op toegang tot de rechter vloeit voort uit jurisprudentie van het EHRM. In de zaak *Golder tegen het Verenigd Koninkrijk* heeft het EHRM (voor het eerst) geoordeeld dat het recht op toegang tot de rechter afgeleid wordt uit art. 6 lid 1 EVRM.²⁹ Later, in de zaak *Airey tegen Ierland*, heeft het EHRM daaraan toegevoegd dat het recht op toegang tot de rechter effectief moet zijn.³⁰ Verder heeft het EHRM in de zaak *Winterwerp tegen Nederland* geoordeeld dat de lidstaten bevoegd zijn beperkingen te stellen aan het recht op toegang tot de rechter.³¹

2.3.5 Onschuldpresumptie

In art. 6 lid 2 EVRM is de onschuldpresumptie opgenomen. In de zaak *Barbèra tegen Spanje* heeft het EHRM de verschillende aspecten van de onschuldpresumptie uiteengezet. Het eerste aspect houdt in dat de verdachte als onschuldig moet worden behandeld voordat de rechter oordeelt of de schuld van de verdachte wettig en overtuigend is bewezen. Het tweede aspect houdt in dat de rechter de verdachte moet vrijspreken als hij twijfelt aan de schuld van de verdachte. Het derde aspect houdt in dat de verdachte niet verplicht is zijn onschuld te bewijzen (de bewijslast ligt per slot van rekening bij het openbaar ministerie). Ten vierde moet het openbaar ministerie de verdachte informeren over de zaak, zodat laatstgenoemde de zaak kan voorbereiden en presenteren.

2.3.6 Verdedigingsrechten

In art. 6 lid 3 EVRM zijn de verdedigingsrechten van de verdachte opgenomen. Op grond van dit artikel heeft de verdachte de volgende rechten. In sub a van het derde lid is het recht op informatie over de aard en de reden van de beschuldiging opgenomen. In de zaak *Brozicek tegen Italië* heeft het EHRM geoordeeld dat dit recht inhoudt dat voor aanvang van het onderzoek ter terechtzitting bekend moet zijn waarvan de verdachte wordt beschuldigd.³²

²⁸ EHRM 24 mei 1989, 10486/83 (*Hauschildt/Denemarken*).

²⁹ EHRM 21 februari 1975, 4451/70 (*Golder/Verenigd Koninkrijk*).

³⁰ EHRM 9 oktober 1979, 6289/73 (*Airey/Ierland*).

³¹ EHRM 27 november 1981, 6301/73 (*Winterwerp/Nederland*).

³² EHRM 19 november 1989, 10964/84 (*Brozicek/Italië*).

In de zaak *Van de Hurk tegen Nederland* heeft het EHRM geoordeeld dat het vonnis gemotiveerd moet worden.³³ Het recht op inzage in de stukken die in het dossier zijn opgenomen, is niet letterlijk opgenomen in sub a. In de zaak *Edwards tegen het Verenigd Koninkrijk* heeft het EHRM dit recht geformuleerd.³⁴ Op verschillende plaatsen in de nationale wetgeving is het recht op informatie over het procesdossier terug te vinden. In art. 30 tot en met 34, 137, 149a en 149b Sv is bepaald wat de inhoud van het procesdossier moet zijn, wie verantwoordelijk is voor de samenstelling van dat dossier, op welke wijze de verdachte toegang heeft tot het procesdossier en hoe hij invloed kan uitoefenen op de samenstelling van het procesdossier. In sub b van het derde lid van art. 6 EVRM is het recht op voldoende tijd en faciliteiten ter voorbereiding van de verdediging van de verdachte opgenomen. In de zaak *Campbell and Fell tegen het Verenigd Koninkrijk* heeft het EHRM geoordeeld dat het recht op voldoende tijd betrekking heeft op onder andere de dagvaardingstermijn.³⁵ In de zaak *Daud tegen Portugal* heeft het EHRM geoordeeld dat de zaak ambtshalve moet worden aangehouden als dit recht wordt geschonden.³⁶ In de zaak *Hadjianastassiou tegen Griekenland* heeft het EHRM geoordeeld dat de motivering van het vonnis (sub a), op tijd bekend moet zijn.³⁷ In de zaak *Öcalan tegen Turkije* heeft het EHRM geoordeeld dat voor het recht van de verdachte op inzage in de stukken die in het dossier zijn opgenomen (*Edwards tegen het Verenigd Koninkrijk*) geldt dat de verdachte op tijd in het bezit moet zijn van die stukken.³⁸ In sub c van het derde lid is het recht om zichzelf te verdedigen en het recht op bijstand opgenomen. Het recht op bijstand houdt niet alleen in dat de verdachte recht heeft op bijstand tijdens het onderzoek ter terechtzitting, maar ook voor aanvang van het eerste politieverhoor.³⁹ In de zaak *Lala tegen Nederland* heeft het EHRM geoordeeld dat afwezigheid van de verdachte op het onderzoek ter terechtzitting niet afdoet aan zijn recht op bijstand.⁴⁰ In de nationale wetgeving is het recht op bijstand opgenomen in art. 28 lid 1 Sv. In sub d van het derde lid is het recht om getuigen op te roepen en te ondervragen opgenomen. Er moet een afweging worden gemaakt tussen het ondervragingsrecht van de verdachte en het belang van de getuige. Als het belang van de getuige inhoudt dat hij anoniem blijft, dan is het niet mogelijk dat de verdachte zijn ondervragingsrecht uitoefent. Er worden vervolgens maatregelen getroffen, zodat de verdachte de anonieme getuigenverklaring ter discussie kan stellen. Als een anonieme getuigenverklaring tot een veroordeling van de verdachte leidt, dan mag die veroordeling niet in de hoofdzaak gebaseerd zijn op de anonieme getuigenverklaring.⁴¹ Tot slot is in sub e van het derde lid het recht op een tolk opgenomen. In de zaak *Kamasinski tegen Oostenrijk* oordeelde het EHRM dat het recht op kosteloze bijstand van een tolk niet alleen geldt tijdens het onderzoek ter terechtzitting, maar ook tijdens het gerechtelijk vooronderzoek. Voor wat betreft het recht op motivering van het vonnis (sub a) geldt dat volstaan wordt met een mondelinge toelichting op het vonnis.⁴² In de nationale wetgeving is het recht op een tolk opgenomen in art. 27 lid 4 Sv.

2.3.7 Beginselen

Uit art. 6 EVRM wordt door het EHRM een aantal beginselen afgeleid. Het betreft het beginsel van equality of arms, het beginsel van een adversarial trial, het nemo tenetur-beginsel en het onmiddellijkheidsbeginsel. Het equality of arms beginsel houdt in dat een processuele gelijkheid moet bestaan tussen de officier van justitie en de verdachte.⁴³ Het

³³ EHRM 19 april 1994, 16034/90 (*Van de Hurk/Nederland*).

³⁴ EHRM 27 oktober 2010, 39647/98 (*Edwards/Verenigd Koninkrijk*).

³⁵ EHRM 28 juni 1984, 7819/77 (*Campbell and Fell/Verenigd Koninkrijk*).

³⁶ EHRM 21 april 1998, 22600/93 (*Daud/Portugal*).

³⁷ EHRM 16 december 1992, 12945/87 (*Hadjianastassiou/Griekenland*).

³⁸ EHRM 12 mei 2005, 46221/99 (*Öcalan/Turkije*).

³⁹ EHRM 27 november 2008, 36391/02 (*Salduz/Turkije*).

⁴⁰ EHRM 22 september 1994, 14861/89 (*Lala/Nederland*).

⁴¹ EHRM 26 maart 1996, 20524/92 (*Doorson/Nederland*).

⁴² EHRM 19 december 1989, 9783/82 (*Kamasinski/Oostenrijk*).

⁴³ EHRM 7 juli 1989, 10857/84 (*Bricmont/België*).

beginsel van een adversarial trial houdt in dat de verdachte de mogelijkheid heeft hetgeen door de officier van justitie naar voren is gebracht te betwisten en andersom.⁴⁴ Het nemo tenetur-beginsel houdt in dat de verdachte niet mee hoeft te werken aan zijn eigen veroordeling.⁴⁵ Het onmiddellijkheidsbeginsel houdt in dat de verdachte het recht heeft aanwezig te zijn op het onderzoek ter terechtzitting, zodat hij zich kan verdedigen tegen de beschuldiging.⁴⁶

2.4 Rechten van het slachtoffer

Naar aanleiding van de toegenomen aandacht voor de positie van het slachtoffer verschenen in 1986 de conclusies en aanbevelingen voor de bejegening van slachtoffers van seksuele misdrijven. Ook wel richtlijnen De Beaufort genoemd. Bijzondere aandacht aan de bejegening van deze slachtoffers werd wenselijk geacht, omdat een seksueel misdrijf een zodanig ernstige inbreuk op de persoonlijke levenssfeer van het slachtoffer is. In de richtlijn is vastgelegd op weke wijze politie en justitie slachtoffers van seksuele misdrijven moeten bejegenen.⁴⁷ Niet lang daarna werd de Werkgroep Justitieel Beleid en Slachtoffer ingesteld. Deze werkgroep heeft een bijdrage geleverd aan de totstandkoming van de richtlijnen-Vaillant. Uitgangspunt van deze richtlijnen was een correcte bejegening van het slachtoffer door middel van informatieverstrekking aan het slachtoffer en schadebemiddeling tussen het slachtoffer en de dader.⁴⁸ Verder werd door de Commissie wettelijke voorzieningen slachtoffer in het strafproces in 1988 een rapport uitgebracht. Dit rapport heeft geleid tot de landelijke inwerkingtreding van de wet Terwee en de richtlijn Slachtofferzorg (richtlijn Terwee) op 1 april 1995.⁴⁹ Hierdoor werd de mogelijkheid tot schadevergoeding in het strafproces uitgebreid en de schadevergoedingsmaatregel werd ingevoerd. Ook binnen de EU nam de aandacht voor de positie van het slachtoffer toe. Een en ander resulteerde in het Kaderbesluit. Ter uitbreiding en vervanging van het Kaderbesluit is de Richtlijn vastgesteld.⁵⁰ In paragraaf 2.2 is vermeld dat de nationale wetgeving als gevolg van het Kaderbesluit per 1 januari 2011 is gewijzigd.⁵¹ De wijziging van de nationale wetgeving per 1 januari 2011 ziet op de uitbreiding van de rechten van het slachtoffer en een (gedeeltelijke) bundeling van die rechten in Titel IIIA van boek 1 van het Sv.⁵² Tevens is in paragraaf 2.2 vermeld dat in juni 2015 een wetsvoorstel is ingediend bij de Tweede Kamer ter implementatie van de Richtlijn en ter vervanging van het Kaderbesluit. Tijdens het verrichten van dit onderzoek, is het wetsvoorstel ter implementatie van de Richtlijn en ter vervanging van het Kaderbesluit nog in behandeling. Om die reden is de huidige wetgeving het uitgangspunt in dit onderzoek en wordt ter informatie verwezen naar bepalingen uit de Richtlijn.

In Titel IIIA van boek 1 van het Sv is het begrip 'slachtoffer' gedefinieerd. Als slachtoffer wordt aangemerkt degene die als rechtstreeks gevolg van een strafbaar feit vermogensschade of ander nadeel heeft ondervonden. Met het slachtoffer wordt gelijkgesteld de rechtspersoon die als rechtstreeks gevolg van een strafbaar feit vermogensschade of ander nadeel heeft ondervonden (art. 51a lid 1 Sv). Ter verduidelijking wordt opgemerkt dat het doen van aangifte geen voorwaarde is om aangemerkt te worden als slachtoffer. Op grond van art. 51d Sv kunnen nabestaanden in de zin van art. 51e lid 3 en 4 Sv en personen in de zin van art. 51f lid 2 Sv aanspraak maken op de rechten die aan het slachtoffer zouden zijn toegekend als hij niet was overleden. Het gaat om de rechten uit art. 51a tot en met 51c Sv. Op grond van art. 51d jo. art. 51e lid 3 en 4 Sv worden de echtgenoot

⁴⁴ EHRM 28 augustus 1991, 11170/84 (*Brandstetter/Oostenrijk*).

⁴⁵ EHRM 25 februari 1993, 10828/84 (*Funke/France*).

⁴⁶ EHRM 26 mei 1988, 10563/83 (*Ekbatani/Sweden*).

⁴⁷ Stcr. 1986, 33.

⁴⁸ Stcr. 1987, 64.

⁴⁹ Besluit van 30 maart 1995, Stb. 1995, 160; Stcr. 1995, 65.

⁵⁰ Richtlijn 2012/29/EU d.d. 14 november 2012 tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten (*PbEU* 2012, L 315/57).

⁵¹ *Stb.* 2010, 1.

⁵² *Stb.* 2010, 1; *Stb.* 2010, 792.

of geregistreerd partner dan wel een andere levensgezel en de bloedverwanten in de rechte lijn en die in de zijlijn tot de vierde graad ingesloten aangemerkt als nabestaanden. Op grond van art. 51d jo. art. 51f lid 2 Sv worden de erfgenamen ter zake van hun onder algemene titel verkregen vordering en de personen genoemd in art. 6:108 lid 1 BW (degenen die in hun levensonderhoud werden voorzien door het overleden slachtoffer) en de personen genoemd in art. 6:108 lid 2 BW (degenen die de kosten voor de lijkbezorging hebben gedragen) aangemerkt als nabestaanden. Hoewel het slachtoffer in verschillende hoedanigheden op het onderzoek ter terechtzitting aanwezig kan zijn, ligt in dit onderzoek de nadruk op het slachtoffer dat in de hoedanigheid van spreekgerechtigde op het onderzoek ter terechtzitting aanwezig is. De andere hoedanigheden waarin het slachtoffer op het onderzoek ter terechtzitting aanwezig kan zijn, worden wel in dit hoofdstuk genoemd, omdat anders niet alle rechten van het slachtoffer worden besproken.

2.4.1 Correcte bejegening

Het recht op een correcte bejegening is opgenomen in art. 2 Kaderbesluit.⁵³ Het recht op een correcte bejegening is ook in de nationale wetgeving opgenomen en uitgewerkt in de Aanwijzing Slachtofferzorg.⁵⁴ Ten eerste draagt de officier van justitie zorg voor een correcte bejegening op grond van art. 51a lid 2 Sv. Voor het openbaar ministerie is een instructienorm geformuleerd waarin de verantwoordelijkheid voor een correcte bejegening door de officier van justitie (die reikt tot het optreden van de politie in het opsporingsonderzoek en de medewerkers op het parket die belast zijn met de uitvoering van slachtofferhulp) wordt benadrukt. De instructienorm met betrekking tot een correcte bejegening is niet als recht geformuleerd en kan in het kader van het strafproces niet worden afgedwongen met behulp van een rechtsmiddel. Voor aanvang van het onderzoek ter terechtzitting moet, als sprake is van een ernstig strafbaar feit, aan het slachtoffer de mogelijkheid tot een gesprek met de officier van justitie worden voorgelegd.⁵⁵ Het komt voor dat ook na afloop van het onderzoek ter terechtzitting een gesprek plaatsvindt tussen de officier van justitie en het slachtoffer. Als een slachtoffer niet tevreden is over de wijze waarop hij wordt bejegend door de overheid, dan kan hij een klacht indienen op grond van art. 1a van de Wet op de Nationale ombudsman.⁵⁶ Ten tweede draagt de voorzitter op grond van art. 288a lid 2 Sv zorg voor een correcte bejegening van het slachtoffer (inclusief zijn vertegenwoordiger in de zin van art. 51e lid 6 of 7 Sv of nabestaanden). Door de Raad voor de Rechtspraak is, met betrekking tot de ontvangst en het verblijf in de rechtbank, de Modelregeling inzake passende verblijfsomgeving slachtoffers vastgesteld.⁵⁷ Als een slachtoffer niet tevreden is over de wijze waarop hij wordt bejegend door de rechterlijke ambtenaren, dan kan hij een klacht indienen op grond van art. 26 Wet RO.⁵⁸ In art. 23 Richtlijn zijn specifieke beschermingsmaatregelen opgenomen die betrekking hebben op de bejegening van het slachtoffer dat specifieke beschermingsbehoeften heeft.⁵⁹ Art. 22 lid 1 Richtlijn schrijft voor dat aan de hand van een individuele beoordeling van het slachtoffer wordt bepaald of het slachtoffer in aanmerking komt voor specifieke beschermingsbehoeften. Uit art. 22 lid 2 Richtlijn blijkt dat bij de individuele beoordeling in het bijzonder rekening wordt gehouden met de persoonlijke kenmerken van het slachtoffer, het soort strafbaar feit of de aard van het strafbare feit en de omstandigheden van het strafbare feit. In art 23 lid 2 en 3 Richtlijn is opgenomen dat de specifieke beschermingsmaatregelen zijn gericht op het verhoor van het slachtoffer, de fysieke positie van het slachtoffer ten opzichte van de verdachte tijdens het onderzoek ter

⁵³ Kaderbesluit 2001/220/JBZ d.d. 15 maart 2001 inzake de status van slachtoffers in de strafprocedure (*PbEU* 2001, L 882/1).

⁵⁴ *Stcrt.* 2010, 20476; *Stcrt.* 2013, 22031.

⁵⁵ *Stcrt.* 2010, 20476; *Stcrt.* 2013, 22031.

⁵⁶ *Kamerstukken II* 2004/2005, 30143, 3, p. 18.

⁵⁷ 'Modelregeling inzake passende verblijfsomgeving slachtoffers', rechtspraak, rechtspraak.nl (zoek op *modelregeling verblijfsomgeving slachtoffers*).

⁵⁸ *Kamerstukken II* 2004/2005, 30143, 3, p. 18.

⁵⁹ Richtlijn 2012/29/EU d.d. 14 november 2012 tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten (*PbEU* 2012, L 315/57).

terechtzing, vragen die tijdens het verhoor van het slachtoffer niet noodzakelijk zijn en een eventuele behandeling achter gesloten deuren. Een voorbeeld van een slachtoffer dat specifieke beschermingsbehoeften heeft, is het kindslachtoffer. In art. 24 lid 1 Richtlijn zijn maatregelen beschreven die getroffen moeten worden bij een kindslachtoffer. Zo mogen audiovisuele opnamen van de verhoren van het kindslachtoffer als bewijs worden gebruikt. Ook heeft het kindslachtoffer recht op een bijzondere vertegenwoordiger als geen ouder, voogd of familielid beschikbaar is of als één van hen de rol van (wettelijke) vertegenwoordiger niet kan vervullen in verband met een belangenconflict (denk aan het kind dat slachtoffer is geworden van mishandeling door zijn ouder, voogd of familielid). Als sprake is van een belangenconflict, dan heeft een kindslachtoffer ook recht op een advocaat. Als de leeftijd van een slachtoffer wordt betwist en er voldoende redenen zijn om aan te nemen dat het slachtoffer een kind is, dan wordt verondersteld dat het slachtoffer een kind is. Vooral in zedenzaken komt dit voor. Als bijvoorbeeld pornografische afbeeldingen worden aangetroffen op een computer, dan is de identiteit van de afgebeelde personen niet altijd bekend. Daarbij komt dat het doorgaans lastig is om de identiteit van deze personen te achterhalen, omdat het om personen kan gaan die niet woonachtig zijn in Nederland. Voor bijvoorbeeld baby's, peuters en kleuters geldt dat geen twijfel mogelijk is over de vraag of zij minderjarig zijn en dus sprake is van kinderporno. Voor kinderen tussen de 16 en 18 jaar kan echter wel twijfel bestaan over de vraag of zij minderjarig zijn. In die gevallen is niet zeker of sprake is van kinderporno. Voor hen geldt dat onderzocht moet worden of er voldoende redenen zijn om aan te nemen dat zij minderjarig zijn. Ter informatie wordt opgemerkt dat naast de Richtlijn twee andere richtlijnen van belang zijn waarin aandacht wordt besteed aan bepaalde groepen slachtoffers. Het betreft de Richtlijn bestrijding mensenhandel en de Richtlijn bestrijding kindermisbruik.⁶⁰ In dit onderzoek worden deze richtlijnen buiten beschouwing gelaten.

2.4.2 Recht op informatie

Het recht op informatie is opgenomen in art. 4 lid 2 Kaderbesluit.⁶¹ Dit recht is ook opgenomen in de nationale wetgeving en uitgewerkt in de Aanwijzing Slachtofferzorg.⁶² Art. 51a lid 3 en 4 Sv schrijven voor op welke wijze de politie en de officier van justitie het slachtoffer van informatie moeten voorzien. In art. 51a lid 3 Sv is bepaald dat op verzoek van het slachtoffer door de politie en de officier van justitie mededeling wordt gedaan van de aanvang van en de voortgang in de zaak tegen de verdachte. Op grond van art. 51a lid 3 Sv wordt door de politie in ieder geval schriftelijk mededeling gedaan van het afzien van opsporing of het inzenden van een proces-verbaal tegen de verdachte. Door de officier van justitie wordt de aanvang en de voortzetting van de vervolging, de datum en het tijdstip van de zitting en de einduitspraak in de strafzaak tegen de verdachte medegedeeld. Als de officier van justitie heeft besloten af te zien van vervolging, dan deelt hij dit mee aan het slachtoffer en wordt laatstgenoemde gewezen op het klachtrecht van art. 12 Sv. In sommige zaken (in ieder geval de zaken waarin spreekrecht openstaat) is de officier van justitie verplicht mededeling te doen van de invrijheidstelling van de verdachte of de veroordeelde. Bij ministeriële regeling is bepaald voor welke zaken dit geldt.⁶³ In de Aanwijzing Slachtofferzorg is overigens geregeld dat de officier van justitie het slachtoffer op de hoogte stelt van verlofperiodes.⁶⁴ In paragraaf 2.4.1 is vermeld dat aan het slachtoffer van een ernstig strafbaar feit de mogelijkheid moet worden voorgelegd een gesprek met de officier

⁶⁰ Richtlijn 2011/36/EU van het Europees Parlement en de Raad d.d. 5 april 2011 inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers daarvan (*PbEU* 2011, L 101/1); Richtlijn 2011/92/EU van het Europees Parlement en de Raad d.d. 13 december 2011 ter bestrijding van seksueel misbruik van kinderen en kinderpornografie (*PbEU* 2011, L 335/1).

⁶¹ Kaderbesluit 2001/220/JBZ d.d. 15 maart 2001 inzake de status van slachtoffers in de strafprocedure (*PbEU* 2001, L 882/1).

⁶² *Stcrt.* 2010, 20476; *Stcrt.* 2013, 22031.

⁶³ *Kamerstukken II* 2004/2005, 30143, 3, p. 19.

⁶⁴ *Stcrt.* 2010, 20476; *Stcrt.* 2013, 22031.

van justitie voor aanvang van het onderzoek ter terechtzitting te voeren. Dit valt niet alleen onder het recht op een correcte bejegening, maar ook onder het recht op informatie.⁶⁵ De officier van justitie (of de advocaat-generaal) informeert het slachtoffer over de gang van zaken tijdens het onderzoek ter terechtzitting, de bewijspositie en de strafeis. Verder is de officier van justitie, als hij voornemens is zaken te seponeren waarin sprake is van ernstig geweld of zeden, verplicht het slachtoffer uit te nodigen voor een gesprek. In art. 51a lid 4 Sv is bepaald dat op verzoek van het slachtoffer door de politie informatie wordt gegeven over de mogelijkheden tot schadevergoeding. Een schaderegeling tussen de verdachte en het slachtoffer wordt bevorderd. De politie doet van haar inspanningen met betrekking tot schadebemiddeling verslag in een bijlage bij het proces-verbaal.⁶⁶ Voor het slachtoffer dat (in eerste aanleg) gebruik heeft gemaakt van het spreekrecht en voor de benadeelde partij die zich (in eerste aanleg) in het strafproces heeft gevoegd, geldt in hoger beroep dat de advocaat-generaal aan het slachtoffer schriftelijke mededeling doet van de dag waarop de zaak op zitting wordt behandeld. Zo blijkt uit art. 413 lid 2 en 3 Sv. Als cassatie is ingesteld, dan wordt de benadeelde partij door het openbaar ministerie geïnformeerd. Daarnaast wordt de benadeelde partij door de griffie van de Hoge Raad geïnformeerd over de ontvangst van de stukken van het geding. Zo blijkt uit art. 433 lid 3 en 435 lid 2 Sv.

2.4.3 Recht op kennisneming, afschrift en toevoeging processtukken

Op grond van art. 51b lid 1 Sv kan het slachtoffer aan de officier van justitie verzoeken kennis te nemen van processtukken die voor hem van belang zijn. Tijdens het onderzoek ter terechtzitting beslist de rechter hierover. Voorts kan het slachtoffer aan de officier van justitie verzoeken stukken toe te voegen aan het dossier die naar zijn mening relevant zijn voor de beoordeling van de zaak tegen de verdachte of van zijn vordering op de verdachte. Zo is bepaald in art. 51b lid 2 Sv. In art. 51b lid 3 Sv zijn twee weigeringsgronden opgenomen die gelden voor zowel de kennisneming als toevoeging van processtukken. Als de officier van justitie van mening is dat de stukken niet als processtukken kunnen worden aangemerkt of als hij van mening is dat de (proces)stukken onverenigbaar zijn met een belang dat is vermeld in art. 187d lid 1 Sv, dan kan hij het toevoegen van (proces)stukken of de kennisneming daarvan weigeren. In art. 187d lid 1 Sv gaat het om het risico dat (a) de getuige ernstige overlast zal ondervinden of in de uitoefening van zijn ambt of beroep ernstig zal worden belemmerd, (b) een zwaarwegend opsporingsbelang wordt geschonden of (c) het belang van de staatsveiligheid wordt geschonden. In het Besluit processtukken in strafzaken is een nadere regeling gegeven voor de kennisneming van processtukken.⁶⁷ Voor wat betreft de weigering van een verzoek tot toevoeging is op grond van art. 51b lid 4 Sv een machtiging van de rechter-commissaris vereist. Op grond van art. 51b lid 6 Sv kan het slachtoffer, voor wat betreft de processtukken waar hij kennis van mag nemen, een afschrift krijgen. Art. 51b lid 6 Sv verwijst naar art. 32 lid 2 tot en met 4 Sv. Art. 32 lid 2 Sv bepaalt dat de verstrekking van een afschrift van een stuk kan worden geweigerd als dit in het belang is van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, de opsporing en vervolging van strafbare feiten of op zwaarwichtige gronden aan het algemeen belang ontleend. Art. 32 lid 3 en 4 Sv bepalen dat de officier van justitie schriftelijk mededeling moet doen aan het slachtoffer van deze weigering. Binnen veertien dagen kan het slachtoffer hiertegen een bezwaarschrift indienen bij de rechter-commissaris. Op grond van art. 149a lid 2 Sv behoren tot de processtukken alle stukken die voor de beslissingen van de rechter op het onderzoek ter terechtzitting redelijkerwijs van belang kunnen zijn. In art. 149b Sv is opgenomen dat de officier van justitie de mogelijkheid heeft om (na machtiging van de rechter-commissaris) bepaalde stukken niet toe te voegen aan het dossier als dit gelet op de in art. 187d lid 1 Sv vermelde belangen noodzakelijk wordt geacht.

⁶⁵ *Stcrt.* 2010, 20476; *Stcrt.* 2013, 22031.

⁶⁶ *Kamerstukken II* 2004/2005, 30143, 3, p. 20.

⁶⁷ *Stb.* 2011, 602.

2.4.4 Recht op bijstand, vertegenwoordiging en een tolk

Op grond van art. 51c lid 1 Sv kan het slachtoffer zich laten bijstaan. Bijstand vindt niet per definitie plaats tijdens het onderzoek ter terechtzitting. Een voorbeeld is het gesprek met de officier van justitie. Bijstand is niet beperkt door een advocaat, maar kan ook worden verleend door bijvoorbeeld een medewerker van slachtofferhulp.⁶⁸ Aan het slachtoffer wordt op grond van de wet de mogelijkheid tot kosteloze rechtsbijstand geboden. Hiervoor gelden wel voorwaarden (met betrekking tot draagkracht en noodzaak). Als sprake is van een geweldsdelict of zedendelict, dan komt een slachtoffer in aanmerking voor kosteloze rechtsbijstand. Op grond van art. 44 lid 4 Wet op de rechtsbijstand speelt de draagkracht van het slachtoffer geen rol als de vervolging is ingesteld en het slachtoffer op grond van art. 3 van de Wet schadefonds geweldsmisdrijven in aanmerking komt voor een uitkering. Op grond van art. 51c lid 2 Sv kan het slachtoffer zich op het onderzoek ter terechtzitting laten vertegenwoordigen door een advocaat die verklaart dat hij daartoe uitdrukkelijk is gemachtigd. Ook kan het slachtoffer zich op het onderzoek ter terechtzitting laten vertegenwoordigen door een gemachtigde die daartoe een bijzondere en schriftelijke volmacht heeft. Een slachtoffer kan, als hij de Nederlandse taal niet of niet voldoende beheerst, zich laten bijstaan door een tolk. Dit blijkt uit art. 51c lid 3 Sv. Het is niet van belang of het slachtoffer zich als benadeelde partij in het strafproces heeft gevoegd, wil voegen of gebruik wil maken van het spreekrecht of uitsluitend als toeschouwer aanwezig wil zijn. In de Aanwijzing Slachtofferzorg zijn instructies opgenomen die betrekking hebben op dit recht van het slachtoffer.⁶⁹

2.4.5 Spreekrecht

Het spreekrecht is opgenomen in art. 51e Sv. In het eerste lid van dit artikel is bepaald wanneer het spreekrecht kan worden uitgeoefend. Het spreekrecht kan worden uitgeoefend als het tenlastegelegde feit een misdrijf betreft waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van acht jaar is gesteld. Voorbeelden zijn art. 287, 289 en 302 Sr. In deze artikelen zijn moord, doodslag en zware mishandeling strafbaar gesteld. Daarnaast kan spreekrecht worden uitgeoefend als het tenlastegelegde feit een strafbaar feit betreft dat is opgenomen in één van de artikelen waar het eerste lid van art. 51e Sv naar verwijst. Een voorbeeld is art. 6 WVV. In dit artikel zijn de aan schuld te wijten verkeersongevallen die de dood of (zwaar) lichamelijk letsel tot gevolg hebben, strafbaar gesteld. Het spreekrecht houdt in dat de spreekgerechtigde de gevolgen die het strafbare feit voor hem heeft gehad op het onderzoek ter terechtzitting kan toelichten. De spreekgerechtigde wordt niet beëdigd als getuige waardoor de verdachte geen gebruik kan maken van het ondervragingsrecht. Aangezien de spreekgerechtigde spreekrecht heeft over de gevolgen van het strafbare feit, is de verklaring van de spreekgerechtigde niet voor weerlegging vatbaar. Ook is geen sprake van een belastende verklaring. Op het moment dat de spreekgerechtigde meer verklaart dan wettelijk is toegestaan, dan kan de rechter beslissen de spreekgerechtigde wel te beëdigen. In de gevallen dat de spreekgerechtigde niet wordt beëdigd als getuige geldt dat de (advocaat van) de verdachte via de rechter vragen kan stellen aan het slachtoffer naar aanleiding van de uitoefening van het spreekrecht. Het is aan de rechter of dergelijke vragen worden gesteld en het is aan het slachtoffer of hij antwoord geeft op de vragen die aan hem worden gesteld. Opmerking verdient dat het spreekrecht geen plicht is, maar een recht. Dit betekent dat spreekgerechtigden, niet verplicht zijn om gebruik te maken van het spreekrecht. In het tweede tot en met het zevende lid van art. 51e Sv is beschreven wie spreekgerechtigd zijn. Op grond van het tweede lid kunnen slachtoffers in beginsel zelf het spreekrecht uitoefenen. Uit het vijfde lid blijkt dat dit ook geldt voor minderjarige slachtoffers. Opmerking verdient dat minderjarige slachtoffers die de leeftijd van 12 jaar nog niet hebben

⁶⁸ *Kamerstukken II* 2004/2005, 30143, 3, p. 21-22; *Stcrt.* 2010, 20476.

⁶⁹ *Stcrt.* 2010, 20476.

bereikt, moeten voldoen aan een voorwaarde om spreekrecht uit te kunnen oefenen. Deze voorwaarde houdt in dat zij moeten kunnen opkomen voor hun eigen belangen. Voor minderjarige slachtoffers die de leeftijd van 12 jaar reeds hebben bereikt, geldt deze voorwaarde niet. Zij kunnen zich overigens op grond van het zevende lid door hun ouders laten vertegenwoordigen.⁷⁰ In art. 269 lid 5 Sv is bepaald dat minderjarige slachtoffers die de leeftijd van 12 jaar reeds hebben bereikt, toegang hebben tot het onderzoek ter terechtzitting. Hoewel dit in beginsel ook geldt voor hun bevriende klasgenootjes of leeftijdsgenootjes, is de rechter bevoegd hen de toegang tot de rechtszaal te ontfangen.⁷¹ Naast slachtoffers kunnen ouders van minderjarige slachtoffers volgens het tweede lid van art. 51e Sv ook spreekrecht uitoefenen. Ter verduidelijking wordt opgemerkt dat het tweede lid ziet op de situaties waarin zowel het minderjarige slachtoffer als zijn ouders het spreekrecht kunnen uitoefenen. Als het minderjarige slachtoffer de keuze maakt om spreekrecht uit te oefenen, dan betekent dit dus niet dat zijn ouders daardoor geen spreekrecht meer uit kunnen oefenen. Voor de ouders is een biologische of een juridische relatie met het minderjarige slachtoffer niet doorslaggevend. Van belang is dat de ouders in een nauwe en persoonlijke betrekking tot het minderjarige slachtoffer staan. Als dit het geval is, dan kunnen ouders spreekrecht uitoefenen. Zij kunnen ervoor kiezen gezamenlijk of afzonderlijk spreekrecht uit te oefenen. Als bijvoorbeeld een vader spreekrecht wil uitoefenen en een moeder niet, dan is dat mogelijk. Het spreekrecht dat de ouders op grond van het tweede lid kunnen uitoefenen, betreft een zelfstandig spreekrecht. Dit houdt in dat de ouders mogen spreken over de gevolgen die het strafbare feit bij hen teweeg hebben gebracht. Het komt voor dat ouders bij voorkeur het woord niet zelf voeren, maar het wel van belang achten dat de rechter op het onderzoek ter terechtzitting kennis neemt van hun ervaring. Voor die ouders is voorzien in de mogelijkheid dat zij een ander verzoeken om voor hen het woord te voeren.⁷² Ouders van het minderjarige slachtoffer kunnen niet alleen op grond van het tweede lid spreekrecht uitoefenen. Ook op grond van het zesde lid kunnen zij spreekrecht uitoefenen. Tussen het tweede en het zesde lid wordt een aantal verschillen opgemerkt. Zo betreft het spreekrecht van de ouders in de zin van het zesde lid een afgeleid spreekrecht. Dit houdt in dat de ouders spreekrecht kunnen uitoefenen over de gevolgen van het strafbare feit voor hun minderjarige kind.⁷³ Bovendien ziet het zesde lid op de situaties waarin de ouders van het minderjarige slachtoffer spreekrecht kunnen uitoefenen namens het minderjarige slachtoffer. Het moet dan wel gaan om minderjarige slachtoffers die de leeftijd van 12 jaar nog niet hebben bereikt. Dit houdt in dat het minderjarige slachtoffer en zijn ouders niet allebei spreekrecht kunnen uitoefenen. Of het minderjarige slachtoffer oefent spreekrecht uit, of zijn ouders oefenen spreekrecht uit. Tussen het tweede en het zesde lid worden ook overeenkomsten opgemerkt. Net als in het tweede lid is in het zesde lid bepaald dat ouders ervoor kunnen kiezen gezamenlijk of afzonderlijk gebruik te maken van het spreekrecht. Tevens geldt voor zowel het tweede als het zesde lid dat de uitoefening van het spreekrecht door de ouders niet in strijd mag zijn met het belang van hun minderjarige kind. Ambtshalve of op vordering van de officier van justitie kan de rechter beslissen dat aan de ouders om die reden geen spreekrecht toekomt.⁷⁴ De uitoefening van het spreekrecht door ouders is bijvoorbeeld in strijd met het belang van hun minderjarige kind als hij slachtoffer is geworden van strafbaar handelen door (één van) de ouders. Er is sprake van strafbaar handelen door (één van) de ouders als het minderjarige kind slachtoffer is geworden van mishandeling door (één van) de ouders. Voor de situaties waarin sprake is van strafbaar handelen door zowel één van de ouders als beide ouders geldt dat aan beide ouders geen spreekrecht toekomt. Op deze manier wordt voorkomen dat zich situaties voordoen waarin bijvoorbeeld de vader verdacht wordt van mishandeling van het minderjarige kind en de moeder (die tevens de vrouw is van de vader) spreekrecht kan uitoefenen. Ook nabestaanden kunnen spreekrecht uitoefenen. Nabestaanden die het spreekrecht willen

⁷⁰ *Kamerstukken I*, 2011/12, 33176 C, p. 3.

⁷¹ *Kamerstukken I*, 2011/12, 33176 C, p. 3.

⁷² *Kamerstukken II*, 2011/12, 33176, nr. 5, p. 5; *Kamerstukken II*, 2011/12, 33176, nr. 6, p. 7.

⁷³ *Kamerstukken II*, 2011/12, 33176, nr. 3, p. 5.

⁷⁴ *Kamerstukken I*, 2011/12, 33176 C, p. 11.

uitoefenen, stellen de officier van justitie hiervan voor aanvang van het onderzoek ter terechtzitting schriftelijk in kennis. Nabestaanden kunnen op deze manier op tijd worden opgeroepen door de officier van justitie. Dit is bepaald in het derde lid van art. 51e Sv. In het vierde lid van art. 51e Sv is bepaald dat de echtgenoot, geregistreerde partner of andere levensgezel van het overleden slachtoffer het spreekrecht kan uitoefenen (sub a). Tevens komt spreekrecht toe aan maximaal drie bloedverwanten van het overleden slachtoffer in de rechte lijn en die in de zijlijn tot de vierde graad (sub b). De bloedverwanten die in aanmerking komen voor het spreekrecht zijn: (groot)ouders, (klein)kinderen, broers en zussen, ooms en tantes en (achter)neven en (achter)nichten van het overleden slachtoffer. Het is de taak van de naaste familie van het overleden slachtoffer om bij de overige bloedverwanten te inventariseren wie spreekrecht wil uitoefenen. Aan de naaste familie wordt door de casemanager van Slachtofferhulp en de zaakscöordinator van het openbaar ministerie gevraagd de namen en adressen op te geven van de overige bloedverwanten die het spreekrecht willen uitoefenen.⁷⁵ Er is overigens geen verschil in rangorde bij de nabestaanden (sub b). Als echter meer dan drie nabestaanden hebben medegedeeld dat zij gebruik willen maken van het spreekrecht en als zij het onderling niet eens kunnen worden over wie het spreekrecht uitoefent op het onderzoek ter terechtzitting, dan beslist de rechter welke drie nabestaanden van het spreekrecht gebruik mogen maken. Dit is opgenomen in art. 258 lid 3 Sv.⁷⁶ Hoewel de wet niet voorziet in de mogelijkheid dat het spreekrecht wordt toegekend aan iemand die niet voldoet aan de wettelijke omschrijving van het vierde lid, kan de rechter het spreekrecht toch aan hem toekennen.⁷⁷ Een voorbeeld hiervan is dat een goede vriend of vriendin van het overleden slachtoffer in de gelegenheid wordt gesteld gebruik te maken van het spreekrecht. Het zevende lid van art. 51e Sv schrijft voor dat het spreekrecht kan worden uitgeoefend door de levensgezel van het slachtoffer (vierde lid sub a) en één nabestaande van het slachtoffer (vierde lid sub b), mits het slachtoffer feitelijk niet in staat is zelf het spreekrecht uit te oefenen. Het slachtoffer is feitelijk niet in staat zelf het spreekrecht uit te oefenen als hij bijvoorbeeld verkeert in comateuze toestand. Voor alle spreekgerechtigden geldt dat zij voor aanvang van het onderzoek ter terechtzitting (art. 258 lid 3 Sv) of na aanvang van het onderzoek ter terechtzitting (art. 303 lid 2 Sv) de rechter kunnen verzoeken of het spreekrecht door hun advocaat of een bijzondere gemachtigde kan worden uitgeoefend. Een dergelijk verzoek dat wordt gedaan voor aanvang van het onderzoek ter terechtzitting geschiedt schriftelijk en is gericht aan de voorzitter van de rechtbank of het gerechtshof. Als de spreekgerechtigde zelf ook op het onderzoek ter terechtzitting verschijnt, dan kan het verzoek eventueel nog mondeling op het onderzoek ter terechtzitting worden gedaan. Voor wat betreft de uitoefening van het spreekrecht, gelden in hoger beroep over het algemeen dezelfde regels als in eerste aanleg aangezien art. 51e Sv algemeen van toepassing is. Als een slachtoffer in eerste aanleg gebruik heeft gemaakt van het spreekrecht, dan moet hij op grond van art. 413 lid 3 Sv schriftelijk op de hoogte worden gesteld van de dag en het tijdstip door de advocaat-generaal. Een slachtoffer dat spreekrecht wil uitoefenen in hoger beroep is op grond van art. 414 lid 3 Sv hoeft niet per se gebruik te hebben gemaakt van het spreekrecht in eerste aanleg.

2.4.6 Schadevergoeding

Het begrip 'benadeelde partij' is in de nationale wetgeving als volgt gedefinieerd. Degene die rechtstreeks schade heeft geleden door een strafbaar feit, kan zich ter zake van zijn vordering tot schadevergoeding als benadeelde partij in het strafproces voegen (art. 51f lid 1 Sv). Uit de definitie van het begrip 'benadeelde partij' blijkt dat het om rechtstreekse schade moet gaan. Hierdoor wordt zeker gesteld dat de kring van benadeelde partijen wordt beperkt tot de personen die zelf zijn getroffen in een belang dat de strafbepaling probeert te beschermen. Werkgevers van slachtoffers vallen daarbuiten, want zij hebben geen

⁷⁵ *Kamerstukken II*, 2011/12, 33176, nr. 6, p. 12 en 13; *Kamerstukken I*, 2011/12, 33176 C, p. 5-6.

⁷⁶ *Kamerstukken II*, 2011/12, 33176, nr. 3, p. 3; *Kamerstukken II*, 2011/12, 33176, nr. 6, p. 8.

⁷⁷ *Kamerstukken II*, 2011/12, 33176, nr. 6, p. 5.

rechtstreekse schade geleden door het strafbare feit.⁷⁸ Toch is in art. 51f lid 2 Sv de mogelijkheid opgenomen dat bepaalde personen die geen rechtstreekse schade hebben geleden, een vordering in kunnen dienen. Als het slachtoffer ten gevolge van het strafbare feit is overleden, dan kunnen de volgende personen zich als benadeelde partij voegen in het strafproces. De erfgenamen ter zake van hun onder algemene titel verkregen vordering, de personen genoemd in art. 6:108 lid 1 BW (kosten van levensonderhoud waarin de overledene voorzag) en de personen genoemd in art. 6:108 lid 2 BW ter zake van de daar genoemde vorderingen (de personen die de kosten van de lijkbezorging hebben gedragen). Als een slachtoffer als gevolg van het strafbare feit niet is overleden, dan is het niet mogelijk dat de erfgenamen zich als benadeelde partij voegen in het strafproces. Een reeds door het slachtoffer ingediende vordering kan wel worden voortgezet door de nabestaanden als het slachtoffer in de tussentijd is overleden en de erfgenamen de procedure van het overleden slachtoffer willen overnemen.⁷⁹ Een slachtoffer kan zich ten eerste op grond van art. 51g lid 1 Sv voor aanvang van het onderzoek ter terechtzitting als benadeelde partij in het strafproces voegen. Dit kan slechts schriftelijk. De officier van justitie zendt het slachtoffer een door de minister vastgesteld formulier als de vervolging tegen de verdachte wordt ingesteld. Een slachtoffer kan zich ten tweede op grond van art. 51g lid 3 Sv op het onderzoek ter terechtzitting als benadeelde partij in het strafproces voegen. Het slachtoffer doet in een dergelijk geval aan de rechter een opgave van de vordering en de gronden waarop de vordering berust. Tot aan het requisitoir van de officier van justitie wordt het slachtoffer hiertoe in de gelegenheid gesteld. Dit kan zowel schriftelijk als mondeling. Het indienen van een anonieme vordering is niet mogelijk. De rechter moet namelijk vast kunnen stellen wie de vordering indient en of deze persoon zelfstandig bevoegd is een dergelijke vordering in te dienen.⁸⁰ In art. 51g lid 4 Sv is de mogelijkheid opgenomen dat het slachtoffer zich als benadeelde partij in het strafproces kan voegen ten aanzien van de verdachte die 12 of 13 jaar oud was op het moment dat hij het strafbare feit pleegde, terwijl in art. 6:164 BW is opgenomen dat een verdachte van die leeftijd niet aansprakelijk is voor de door hem geleden schade. Als toch een vordering wordt ingediend, dan wordt geacht dat deze vordering is gericht tegen de ouders (degenen die het gezag uitoefenen) of de voogd (degene die bij uiterste wilsbeschikking van de ouder(s) is aangewezen of door de rechter is benoemd). In art. 421 lid 2 Sv is bepaald dat de vordering van een benadeelde partij die in eerste aanleg (gedeeltelijk) is toegewezen, in hoger beroep van rechtswege voortduurt. In art. 421 lid 3 Sv is voorgeschreven dat de vordering die in eerste aanleg (gedeeltelijk) is afgewezen, in hoger beroep opnieuw moet worden ingediend. Uit jurisprudentie van de Hoge Raad blijkt dat de vordering in hoger beroep het bedrag van de vordering in eerste aanleg niet mag overstijgen.⁸¹ Het is overigens niet mogelijk dat een benadeelde partij in hoger beroep voor het eerst een vordering indient. Zo blijkt uit art. 421 lid 1 Sv. Als het openbaar ministerie of de verdachte geen hoger beroep heeft ingesteld tegen het vonnis, dan kan de benadeelde partij zelfstandig hoger beroep instellen op grond van art. 421 lid 4 Sv. Het hoger beroep zal in een civielrechtelijke procedure bij het gerechtshof worden behandeld. De regels van het Rv zijn in zowel hoger beroepzaken als cassatie van overeenkomstige toepassing. Art. 421 lid 5 Sv schrijft het volgende voor. Als de ouders of voogd van een minderjarige verdachte die jonger is dan 14 jaar verweer hebben gevoerd tegen een ingediende vordering, dan hebben die ouders de mogelijkheid tegen de vordering hoger beroep in te stellen. Zonder dat griffierecht wordt geheven, wordt het hoger beroep in een civielrechtelijke procedure bij het gerechtshof behandeld.

⁷⁸ HR 23 december 2008, ECLI:NL:HR:2008:BG3449.

⁷⁹ HR 23 juni 1992, ECLI:NL:HR:1992:AD1701.

⁸⁰ Hof Arnhem 7 november 2005, ECLI:NL:GHARN:2005:BD5241.

⁸¹ HR 11 januari 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA4262; HR 7 september 2004, ECLI:NL:HR:2004:AP1492.

2.4.7 Bemiddeling

Op grond van art. 51h Sv komt aan het openbaar ministerie een stimulerende rol toe bij de totstandkoming van bemiddeling. Uit art. 51h lid 1 Sv blijkt dat de politie in een zo vroeg mogelijk stadium aan het slachtoffer en de verdachte de mededeling doet van de mogelijkheden tot bemiddeling. Als het slachtoffer en de verdachte beiden vrijwillig hebben meegewerkt aan bemiddeling en als dit heeft geresulteerd in een overeenkomst, dan houdt de rechter daar rekening mee als hij een straf of een maatregel of een combinatie van een straf en een maatregel oplegt. Zo blijkt uit art. 51h lid 2 Sv. In 2011 heeft de rechtbank Amsterdam in samenwerking met het openbaar ministerie, de advocatuur en de Raad voor de Rechtsbijstand een pilot uitgevoerd. Uit het evaluatierapport Mediation naast Strafrecht blijkt dat in 70 procent van de zaken het slachtoffer en de verdachte tot een overeenkomst kwamen. In een groot deel van deze zaken werd (mede op verzoek van het slachtoffer) geen straf opgelegd of werden deze niet aangebracht bij de strafrechter. Verder bleken de betrokken professionals overwegend positief over het project. Naar aanleiding van deze positieve ervaringen is in november 2013 de pilot gestart bij zes rechtbanken en parketten voor de duur van negen maanden.⁸²

2.5 De rol van de rechter

In art. 113 lid 1 GW is bepaald dat de berechting van strafbare feiten is opgedragen aan de rechterlijke macht. Berechting in de zin van art. 113 lid 1 GW ziet op de kennisneming en de beslissing en dus niet slechts het opleggen van een straf, maar ook het opleggen van een maatregel of een vrijspraak.⁸³ Rechterlijke macht in de zin van art. 113 lid 1 GW ziet onder andere op het orgaan (de rechtbank, het gerechtshof en de Hoge Raad). Wat onder strafbare feiten wordt verstaan in de zin van art. 113 lid 1 GW is onduidelijk. Zoals in paragraaf 2.3 is vermeld heeft het EHRM inmiddels in jurisprudentie bepaald aan de hand van welke eisen de gegrondheid van de strafvervolgning wordt bepaald. In deze paragraaf werd beschreven dat de strafvervolgning gegrond is als een bepaalde sanctie in het nationale recht wordt gekwalificeerd als strafrechtelijk, maar dat dit niet doorslaggevend is. Als de classificatie van de overtreding in het nationale recht wel doorslaggevend zou zijn, dan zou dit betekenen dat de wetgever de strafrechter buiten de deur zou kunnen houden. De aard en zwaarte van de sanctie en de aard van de overtreding spelen ook een rol bij het bepalen van de gegrondheid van de strafvervolgning. Verder is in art. 113 lid 3 GW bepaald dat de rechterlijke macht exclusief bevoegd is de straf van vrijheidsontneming op te leggen, omdat deze straf diep ingrijpt in de persoonlijke levenssfeer van burgers. Dit onderzoek is beperkt tot de politierechter en de voorzitter van de meervoudige kamer van de rechtbank. Als van een rechter wordt gesproken, dan worden de hiervoor genoemde rechters bedoeld. Dit onderzoek is beperkt tot de strafbare feiten die zijn opgenomen in het Sr en art. 6 WvW. Als van strafbare feiten wordt gesproken, dan worden de hiervoor genoemde strafbare feiten bedoeld. In Titel VI van boek 2 van het Sv zijn de regels opgenomen met betrekking tot de behandeling van de strafzaak door de rechtbank. Deze regels gelden voor de voorzitter van de meervoudige kamer. Via art. 367 Sv gelden deze regels ook voor de politierechter, tenzij hierop een uitzondering is te vinden in Titel VII van boek 2 van het Sv. De rechter heeft op grond van art. 272 Sv de leiding van het onderzoek ter terechtzitting. In paragraaf 2.3.1 is beschreven dat de verdachte recht heeft op een openbare behandeling, maar dat behandeling in sommige gevallen plaatsvindt achter gesloten deuren. In art. 269 Sv is bepaald dat de rechter deze beslissing neemt. Op grond van art. 271 lid 1 Sv is het de taak van de rechter om zorg te dragen dat geen vragen worden gesteld die de strekking hebben verklaringen te verkrijgen die niet in vrijheid zijn afgelegd. Op deze manier wordt het nemo tenetur-beginsel gewaarborgd dat in paragraaf 2.3.7 is toegelicht. Opmerking verdient dat het nemo tenetur-beginsel verband houdt met het zwijgrecht van de verdachte. Art. 273 lid 2

⁸² De evaluatie van deze pilot is niet bekend.

⁸³ Kamerstukken II 1979/80, 16162, 3, p. 11 (MvT).

Sv schrijft voor dat de rechter verplicht is bij aanvang van het onderzoek ter terechtzitting de verdachte te wijzen op zijn zwijgrecht. De onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de rechter zijn van essentieel belang, omdat (net als de reden waarom de rechterlijke macht exclusief bevoegd is een straf van vrijheidsontneming op te leggen) een straf van vrijheidsontneming diep ingrijpt in de persoonlijke levenssfeer van burgers. In paragraaf 2.3.3 werd vermeld dat de eis van onpartijdigheid blijkt uit art. 271 lid 2 Sv, maar dat niet alle aspecten van deze eis in dit artikel zijn vermeld. Een rechter mag, in het kader van een eerlijk proces, niet laten blijken dat hij is overtuigd van de schuld of onschuld van de verdachte. De Hoge Raad is overigens van mening dat de rechter die de voorlopige hechtenis heeft bevolen (de rechter in hoedanigheid van rechter-commissaris of de raadkamer) vervolgens als zittingsrechter kan optreden.⁸⁴ In paragraaf 2.3.3 werd duidelijk dat volgens het EHRM een zittingsrechter die in een strafzaak ook in de fase van het vooronderzoek beslissingen heeft genomen, op zich zelf nog geen vrees voor partijdigheid rechtvaardigt. Het standpunt van de Hoge Raad sluit daarmee aan bij het EHRM. Als er feiten of omstandigheden zijn waardoor de onpartijdigheid van de rechter wordt geschonden, dan kan hij worden gewraakt. Een rechter kan op twee manieren worden gewraakt: (1) schriftelijk door beide procespartijen en (2) mondeling op het onderzoek ter terechtzitting door beide procespartijen. In de onderhavige situaties wordt het wrakingsverzoek op grond van art. 21 Sv in de raadkamer behandeld. De procedure van wraking is terug te vinden in art. 512-515 Sv. Als een rechter zelf van mening is dat er feiten of omstandigheden zijn waardoor zijn onpartijdigheid wordt geschonden, dan kan hij zich verschonen op grond van art. 517 en 518 Sv.⁸⁵ In art. 302 Sv is bepaald dat het slachtoffer dat gebruik wil maken van het spreekrecht, daartoe in de gelegenheid wordt gesteld door de rechter. Nadat het slachtoffer gebruik heeft gemaakt van het spreekrecht, kan de rechter het slachtoffer hierover vragen stellen. Als de officier van justitie of de verdachte vragen willen stellen aan het slachtoffer, dan worden deze vragen via de rechter gesteld. Het is de rechter die beslist of een dergelijke vraag aan het slachtoffer wordt gesteld. In paragraaf 2.4.5 is dit reeds vermeld met betrekking tot de verdachte. Tevens is in deze paragraaf vermeld dat het slachtoffer spreekrecht toekomt over de gevolgen van het strafbare feit. Als het slachtoffer zich toch uitlaat over andere zaken dan de gevolgen van het strafbare feit, dan wordt de rechter geacht in te grijpen. Zo kan de rechter het slachtoffer onderbreken of beëdiggen (als zijn verklaring relevant wordt geacht). Op grond van art. 338 Sv beslist de rechter nadat het onderzoek ter terechtzitting is gesloten over de eerste vraag van art. 350 Sv. De eerste vraag ziet op de bewezenverklaring van hetgeen de verdachte ten laste is gelegd. De rechter geeft antwoord op deze vraag aan de hand van de tenlastelegging en de wettige bewijsmiddelen. In art. 339 Sv zijn deze bewijsmiddelen opgenomen. Het betreft de eigen waarneming van de rechter (art. 340 Sv), de verklaringen van de verdachte (art. 341 Sv) en de verklaringen van een getuige (art. 342 Sv). Daarnaast moet de rechter op grond van art. 338 Sv de overtuiging hebben. De overtuiging moet zijn gebaseerd op de inhoud van de wettige bewijsmiddelen. Als is voldaan aan de hiervoor genoemde vereisten, dan is sprake van een bewezenverklaring. In art. 352 lid 1 Sv is bepaald dat de verdachte wordt vrijgesproken als geen sprake is van een bewezenverklaring. Als wel sprake is van een bewezenverklaring, dan beslist de rechter over de tweede vraag van art. 350 Sv. De tweede vraag ziet op welk strafbaar feit het bewezenverklaarde volgens de wet oplevert. Als hetgeen bewezen is verklaard volgens de wet geen strafbaar feit oplevert, dan ontslaat de rechter de verdachte van alle rechtsvervolging op grond van art. 352 lid 2 Sv. Als hetgeen bewezen is verklaard overeenkomstig de wet wel een strafbaar feit oplevert, dan beslist de rechter over de derde vraag van art. 350 Sv. De derde vraag ziet op de strafbaarheid van de verdachte. Als hetgeen bewezen is verklaard en volgens de wet een strafbaar feit oplevert, maar de verdachte is niet strafbaar, dan ontslaat de rechtbank de verdachte van alle rechtsvervolging op grond van art. 352 Sv. Als hetgeen bewezen is verklaard, volgens de wet een strafbaar feit oplevert en de verdachte strafbaar is, dan beslist de rechter over de vierde vraag van art. 350 Sv. De vierde vraag ziet op welke straf of maatregel moet worden opgelegd. Aan de

⁸⁴ Corstens 2014, p. 123.

⁸⁵ Corstens 2014, p. 126.

verdachte (dader) wordt op grond van art. 351 Sv de straf of maatregel opgelegd die op het strafbare feit door de wet is gesteld. Tot slot doet de rechter uitspraak. De uitspraak geschiedt op grond van art. 362 Sv in het openbaar. In paragraaf 2.3.1 is opgenomen dat ook dit een recht is van de verdachte.

2.6 Conclusies

Naar aanleiding van paragraaf 2.1 wordt geconcludeerd dat de rechten van de verdachte en het slachtoffer voortvloeien uit de internationale verdragen en (inter)nationale wetgeving en regelgeving. Naar aanleiding van paragraaf 2.2 wordt namelijk geconcludeerd dat verdragsbepalingen direct doorwerken in de nationale wetgeving en EU-Kaderbesluiten en EU-Richtlijnen indirect doorwerken in de nationale wetgeving. Vervolgens wordt naar aanleiding van paragraaf 2.3 geconcludeerd dat art. 6 EVRM betrekking heeft op de strafvervolgning en de gegrondheid daarvan. Niet alle rechten die voortvloeien uit art. 6 EVRM zijn letterlijk opgenomen in dit artikel. Sommigen zijn door het EHRM geformuleerd in haar jurisprudentie. Voor de meeste rechten die voortvloeien uit art. 6 EVRM geldt dat zij in combinatie met andere rechten moeten worden gelezen. Niet naleving van de rechten die voortvloeien uit art. 6 EVRM levert niet per definitie een schending van die rechten op. Bijvoorbeeld als sprake is van beperking van een recht dat wordt gecompenseerd. De verdachte heeft de volgende rechten:

- Het recht op een eerlijke behandeling;
- het recht op een openbare behandeling en uitspraak;
- het recht op behandeling binnen een redelijke termijn;
- het recht op een onafhankelijke en onpartijdige rechter;
- het recht op toegang tot de rechter;
- het recht om voor onschuldig te worden gehouden tot het tegendeel is bewezen (onschuldpresumptie);
- het recht op informatie over de aard en de reden van de beschuldiging;
- het recht op tijd en faciliteiten ter voorbereiding van de verdediging van de verdachte;
- het recht op rechtsbijstand;
- het recht getuigen op te roepen en te ondervragen;
- het recht op een tolk;
- het recht op tegenonderzoek
- het recht om te zwijgen;
- het recht om niet mee te werken aan een eigen veroordeling; *en*
- het recht om aanwezig te zijn op het onderzoek ter terechtzitting.

Naar aanleiding van paragraaf 2.4 wordt geconcludeerd dat de (rechts)positie van het slachtoffer de afgelopen decennia onderwerp van discussie is geweest. Als gevolg van het Kaderbesluit is de nationale wetgeving per 1 januari 2011 gewijzigd. Sinds deze wetswijziging wordt het slachtoffer erkend als procesdeelnemer en heeft het slachtoffer een eigen titel gekregen in het Sv. In art. 51a lid 1 Sv is bepaald dat de natuurlijke persoon of rechtspersoon die als rechtstreeks gevolg van een strafbaar feit vermogensschade of ander nadeel heeft ondervonden, wordt aangemerkt als slachtoffer. In art. 51d Sv is overigens bepaald dat nabestaanden van het overleden slachtoffer aanspraak maken op de rechten van het slachtoffer die in art. 51a tot en met 51c Sv zijn opgenomen. Het slachtoffer heeft de volgende rechten:

- Het recht om een schriftelijke slachtofferverklaring in te dienen (landelijke inwerkingtreding per 2004);
- het recht op een correcte bejegening;
- het recht op informatie;
- het klachtrecht (art. 12 Sv);
- het recht op kennisneming, afschrift en toevoeging van processtukken;

- het recht op bijstand, vertegenwoordiging en een tolk;
- het spreekrecht;
- het recht op schadevergoeding (door zich met vordering tot schadevergoeding te voegen in het strafproces als benadeelde partij); *en*
- het recht op bemiddeling.

Het spreekrecht is opgenomen in art. 51e Sv. Spreekgerechtigd zijn slachtoffers, de personen genoemd in art. 51e lid 3 en 4 Sv, de ouders van het minderjarige slachtoffer en degenen die in een nauwe en persoonlijke betrekking tot het minderjarige slachtoffer staan. Spreekgerechtigden mogen op het onderzoek ter terechtzitting verklaren over de gevolgen van het strafbare feit. Naar aanleiding van paragraaf 2.5 wordt geconcludeerd dat de rechter tijdens het onderzoek ter terechtzitting de rechten van zowel de verdachte als het slachtoffer moet waarborgen. Als een spreekgerechtigde gebruik wil maken van het spreekrecht, dan stelt de rechter de spreekgerechtigde daartoe in de gelegenheid. De spreekgerechtigde wordt niet beëdigd als getuige waardoor de (advocaat van) de verdachte het slachtoffer niet kan ondervragen. Dit levert geen schending van het ondervragingsrecht van de verdachte op. Als de spreekgerechtigde zich niet beperkt tot de gevolgen van het strafbare feit en een belastende verklaring aflegt, dan kan de rechter beslissen dat de spreekgerechtigde als getuige wordt beëdigd. De (advocaat van) de verdachte wordt dan in de gelegenheid gesteld de spreekgerechtigde te ondervragen. Als de spreekgerechtigde zich wel beperkt tot de gevolgen van het strafbare feit, dan mag de (advocaat van) de verdachte via de rechter vragen stellen aan de spreekgerechtigde over zijn verklaring. Hiervoor is toestemming van de rechter vereist. De spreekgerechtigde hoeft niet te reageren op de vragen van de (advocaat van) de verdachte. Als de onpartijdigheid van de rechter wordt betwist, dan kan een verzoek tot wraking zowel schriftelijk als mondeling door de procespartijen worden ingediend. Als een rechter zelf van mening is dat zijn onpartijdigheid wordt geschonden, dan kan hij zich verschonen.

3 Het pleidooi

In hoofdstuk 2 is de rechtspositie van de verdachte, de (rechts)positie van het slachtoffer en de rol van de rechter in het spreekrecht in kaart gebracht. In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe de rechtspositie van de verdachte door zijn advocaat in het spreekrecht wordt gewaarborgd. In paragraaf 3.1 wordt uiteengezet op welke wijze advocaten bij Buntsma & Van Dooren Advocaten verweer voeren in strafzaken waar spreekrecht wordt uitgeoefend. Verder wordt in paragraaf 3.2 beschreven op welke wijze advocaten bij TDNL Advocaten verweer voeren in strafzaken waar gebruik wordt gemaakt van het spreekrecht. Tot slot wordt in paragraaf 3.3 de conclusie opgenomen.

3.1 Buntsma & Van Dooren Advocaten te Breda

Op aanraden van mr. Buntsma is een tweetal dossiers uit zijn praktijk bestudeerd. Voorts is aan mr. Buntsma en mevrouw mr. Corbeij-Beukers een aantal vragen voorgelegd over de wijze waarop zij verweer voeren in strafzaken waar spreekrecht wordt uitgeoefend. Voor de volledige interviews met deze advocaten wordt voor mr. Buntsma verwezen naar bijlage 1 en voor mevrouw mr. Corbeij-Beukers naar bijlage 2.

3.1.1 Dossierstudie

Schijn bedriegt

In de eerste zaak werden een man en zijn vrouw, hun zoon en de vriendin van hun zoon verdacht van het wegmaken van een lijk. Het wegmaken van een lijk is strafbaar gesteld in art. 151 Sr. Uit dit artikel blijkt dat hiervoor een maximale gevangenisstraf voor de duur van twee jaar of een geldboete van de vierde categorie kan worden opgelegd door de rechter. Aangezien het wegmaken van een lijk geen gevangenisstraf voor de duur van acht jaar kan opleveren en daarnaast in het eerste lid van art. 51e Sv niet verwezen wordt naar art. 151 Sr, kan geen spreekrecht worden uitgeoefend. Toch werd door één van de nabestaanden spreekrecht uitgeoefend in deze zaak (schriftelijke slachtofferverklaring). Op 8 oktober 2015 stonden alle vier de verdachten terecht voor het wegmaken van het lijk van het slachtoffer. Hoofdverdachte in deze zaak was de man. De man werd bijgestaan door mr. Buntsma. Het bijzondere aan deze zaak was dat het slachtoffer een natuurlijke dood was gestorven. De wijze waarop het slachtoffer was overleden, stond dus niet ter discussie op het onderzoek ter terechtzitting. Het slachtoffer, voor het oog een keurige man met een gezin en een goede baan, is bijna een maand vermist geweest voordat zijn lijk werd gevonden. Op een vrijdagochtend in april 2013 verliet het slachtoffer zijn woning. Toen het slachtoffer 's avonds niet thuiskwam, heeft zijn echtgenote hem de volgende dag als vermist opgegeven bij de politie. Uit onderzoek van het e-mailaccount van het slachtoffer bleek dat hij die vrijdag rond het middaguur een seksdate had op het adres waar de hoofdverdachte woonachtig is. Verschillende getuigen hebben verklaard dat zij het slachtoffer toen daadwerkelijk hebben gezien in de woning van de hoofdverdachte. Volgens deze getuigen was het slachtoffer op dat moment nog in leven. Om die reden werd de hoofdverdachte in verband gebracht met de vermissing van het slachtoffer. Later zou blijken dat het slachtoffer vaker seksdates had op het adres waar de hoofdverdachte woonachtig is, iets wat overigens niet bekend was bij de nabestaanden. De hoofdverdachte ontkent tot op heden betrokkenheid bij het wegmaken van het lijk van het slachtoffer. Tijdens het onderzoek ter terechtzitting beriep de hoofdverdachte zich niet op zijn zwijgrecht. Voor aanvang van zijn requisitoir, las de officier van justitie de schriftelijke slachtofferverklaring van één van de nabestaanden (de dochter van het slachtoffer) voor. In deze verklaring beschreef zij hoe zij de periode dat haar vader vermist was, heeft ervaren. Tevens beschreef zij hoe haar leven (in negatieve zin) is veranderd vanaf het moment dat haar vader werd vermist. In de verklaring stond niets negatiefs over het slachtoffer. Mr. Buntsma heeft tijdens het onderzoek ter terechtzitting geen bezwaar gemaakt tegen de uitoefening van het spreekrecht. Ook mr. Crombach en mr.

Thomas (TDNL Advocaten), die twee van de drie medeverdachten bijstonden in deze zaak, hebben tijdens het onderzoek ter terechtzitting geen bezwaar gemaakt tegen de uitoefening van het spreekrecht. Tegen de hoofdverdachte werd door de officier van justitie een gevangenisstraf voor de duur van vijf maanden geëist. Mr. Buntsma sprak voor aanvang van zijn pleidooi zijn medeleven uit jegens de nabestaanden die tijdens het onderzoek ter terechtzitting aanwezig waren. Mr. Crombach en mr. Thomas spraken tevens hun medeleven uit jegens de nabestaanden voordat zij hun pleidooi aanvingen. De hoofdverdachte nam, toen de voorzitter hem daartoe in de gelegenheid stelde, het laatste woord. De hoofdverdachte draaide zich om in de richting van de nabestaanden die op de tribune zaten en zei dat hij niets te maken had met het wegmaken van het lijk. Twee weken na de zitting, op 22 oktober 2015, deed de rechtbank uitspraak. Hoger dan de eis van de officier van justitie veroordeelde de rechtbank de hoofdverdachte tot een gevangenisstraf voor de duur van zeven maanden.⁸⁶ In het vonnis is opgenomen dat de emotionele gevolgen die de nabestaanden van het slachtoffer hebben ondervonden en nog steeds ondervinden zijn gebleken uit de schriftelijke slachtofferverklaring. Tegen dit vonnis is door de hoofdverdachte hoger beroep ingesteld.

Trigger happy families

In de tweede zaak werd een man verdacht van moord. In art. 289 Sr is moord strafbaar gesteld. Uit dit artikel blijkt dat hiervoor een levenslange gevangenisstraf of tijdelijke gevangenisstraf van maximaal 30 jaar of een geldboete van de vijfde categorie kan worden opgelegd door de rechter. Voor moord geldt dus dat spreekrecht kan worden uitgeoefend. In deze zaak maakten drie nabestaanden gebruik van het spreekrecht (schriftelijke slachtofferverklaring). Op 13 oktober 2015 stond de verdachte terecht voor de moord op het slachtoffer. De verdachte werd bijgestaan door mr. Buntsma. In Terneuzen, de woonplaats van de verdachte en het slachtoffer, is tot op heden sprake van een vete tussen twee rivaliserende groepen. De verdachte en zijn neef behoren tot de ene groep. De vriend van het slachtoffer behoort tot de andere groep. Zaterdagochtend 30 november 2014 zijn de verdachte en zijn neef, maar ook het slachtoffer en zijn vriend uit geweest in Terneuzen. Aan het einde van de nacht zijn de twee groepen elkaar tegengekomen. De verdachte en zijn neef enerzijds en het slachtoffer en zijn vriend anderzijds kregen ruzie met elkaar. Dit heeft geleid tot een steekincident waarbij de vriend van het slachtoffer de neef van de verdachte in zijn keel stak. Kort na het steekincident is het slachtoffer met zijn vriend weggelopen. Over hetgeen daarna is gebeurd, zijn de meningen verdeeld. Feit is dat het slachtoffer die nacht is beschoten en als gevolg hiervan is overleden. De vriend van het slachtoffer bracht het er vanaf met een schampschot. Naar aanleiding van het steekincident eerder die nacht, werd de verdachte in verband gebracht met de moord op het slachtoffer. In het verleden hebben eerdere confrontaties tussen deze groepen ook al geleid tot (grof) geweld en heeft de verdachte aangifte gedaan tegen de vriend van het slachtoffer. Familie en vrienden van de verdachte enerzijds en familie en vrienden van het slachtoffer anderzijds werden in de rechtszaal gescheiden van elkaar. Gedurende het onderzoek ter terechtzitting beriep de verdachte zich op zijn zwijgrecht. Door een medewerkster van Slachtofferhulp Nederland zijn de slachtofferverklaringen van de nabestaanden voorgelezen. Van de nabestaanden die spreekrecht hebben uitgeoefend, was alleen de vader van het slachtoffer aanwezig op het onderzoek ter terechtzitting. In de schriftelijke slachtofferverklaring liet de vader zich niet alleen positief, maar ook negatief uit over het slachtoffer. Daarnaast heeft de vader van het slachtoffer, bijgestaan door mr. Crombach, zich met zijn vordering tot schadevergoeding als benadeelde partij in het strafproces gevoegd. Mr. Buntsma heeft hiertegen geen verweer gevoerd. Volgens de officier van justitie kon de moord op het slachtoffer niet bewezen worden. Door de officier van justitie werd een gevangenisstraf voor de duur van 15 jaar geëist tegen de verdachte. Mr. Buntsma sprak voor aanvang van zijn pleidooi zijn medeleven uit jegens de vader van het slachtoffer. Toen de verdachte door de voorzitter in de gelegenheid werd gesteld het laatste woord te nemen, gaf hij te kennen hier geen gebruik

⁸⁶ Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats Breda) 22 oktober 2015, ECLI:NL:RBZWB:2015:6814.

van te maken. Twee weken na het onderzoek ter terechtzitting, op 27 oktober 2015, werd door de rechtbank uitspraak gedaan. Lager dan de eis van de officier van justitie, werd de verdachte veroordeeld tot een gevangenisstraf voor de duur van 13 jaar. De rechtbank oordeelde dat moord niet bewezen kon worden verklaard. Doodslag en poging tot doodslag wel. De vordering tot schadevergoeding van de vader van het slachtoffer werd toegewezen door de rechtbank.⁸⁷ Tegen dit vonnis is door de verdachte hoger beroep ingesteld. Uit het vonnis blijkt dat de rechtbank waarde hecht aan een deel van de getuigenverklaring van de vriend van het slachtoffer, omdat het desbetreffende deel van deze verklaring werd bevestigd door het forensisch bewijs. Tevens blijkt uit het vonnis dat een gevolg van het zwijgen van de verdachte is dat er geen omstandigheden omtrent zijn persoon bekend zijn waarmee de rechtbank rekening kon houden. Verder is in het vonnis iets algemeen opgenomen over het strafbare feit.

3.1.2 Interviews

Het slachtoffer dat gebruik maakt van het spreekrecht beïnvloedt volgens mr. Buntsma en mevrouw mr. Corbeij-Beukers hun houding. Mr. Buntsma geeft te kennen dat hij wordt belemmerd in zijn pleidooi, omdat hij het gevoel heeft dat het 'not done' is na de verklaring van het slachtoffer de rechter te verzoeken de verdachte vrij te spreken. Mevrouw mr. Corbeij-Beukers geeft aan dat zij voorzichtig is in haar woordkeus als het slachtoffer aanwezig is op het onderzoek ter terechtzitting en dat voor haar meespeelt om wat voor strafbaar feit het gaat. Het slachtoffer dat spreekrecht uitoefent beïnvloedt naar de mening van beide advocaten tevens de houding van hun cliënten. Mr. Buntsma en mevrouw mr. Corbeij-Beukers maken wel eens mee dat sommige cliënten bij het laatste woord hun excuses aanbieden. Mevrouw mr. Corbeij-Beukers maakt onderscheid tussen een ontkennende cliënt en een bekennende cliënt. Een ontkennende cliënt wordt volgens haar niet geraakt door het spreekrecht en een bekennende cliënt wordt volgens haar wel geraakt door het spreekrecht. Bovendien maakt mevrouw mr. Corbeij-Beukers wel eens mee dat een cliënt de kans krijgt te reageren op het spreekrecht. Voorts bereiden beide advocaten hun cliënten voor op een rechtszaak waarin door het slachtoffer gebruik zal worden gemaakt van het spreekrecht. Mr. Buntsma geeft aan dat hij tegen zijn cliënten zegt dat zij moeten luisteren en op geen enkele manier (zowel non-verbaal als verbaal) moeten laten blijken wat zij vinden. Verder zegt hij tegen zijn cliënten dat er een moment kan komen dat zij toch moeten reageren en dat dit moment is als hij zijn cliënten tijdens het onderzoek ter terechtzitting verzoekt te reageren. Mevrouw mr. Corbeij-Beukers informeert haar cliënten over de mogelijkheid van het spreekrecht, laat hen de schriftelijke slachtofferverklaring lezen (mits deze voorafgaand aan het onderzoek ter terechtzitting beschikbaar is) en geeft aan wat eventueel over de schriftelijke slachtofferverklaring kan worden verklaard. Op het onderzoek ter terechtzitting communiceert mevrouw mr. Corbeij-Beukers of haar cliënten wel of niet reageren op bepaalde aspecten van het spreekrecht voor zover deze niet van tevoren zijn besproken. Hoewel advocaten niet kunnen reageren op het spreekrecht van het slachtoffer, geeft mr. Buntsma aan dat hij indirect (in zijn pleidooi) kan reageren. Zijn voorkeur gaat echter uit naar direct reageren. Als de verklaring van het slachtoffer indrukwekkend was, dan zal mr. Buntsma deze verklaring in zijn reactie niet bagatelliseren. Ook mevrouw mr. Corbeij-Beukers heeft aangegeven dat zij in haar pleidooi terugkomt op het spreekrecht. Als het slachtoffer tijdens de uitoefening van het spreekrecht iets heeft verklaard wat nadelig zou kunnen zijn voor haar cliënt, dan kaart mevrouw mr. Corbeij-Beukers dit aan. Als een slachtoffer spreekrecht uitoefent terwijl hem geen spreekrecht toekomt, dan grijpen mr. Buntsma en mevrouw mr. Corbeij-Beukers niet altijd in. Mr. Buntsma is namelijk van mening dat het niet per definitie positief is om in te grijpen, omdat het hem niet in dank zal worden afgenomen. Mr. Buntsma neemt dit mee in zijn afweging of hij wel of niet ingrijpt. Mevrouw mr. Corbeij-Beukers vindt het geen probleem als een slachtoffer gebruik maakt van het

⁸⁷ Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats Middelburg) 27 oktober 2015, ECLI:NL:RBZWB:2015:6889.

spreekrecht terwijl dit recht hem niet toekomt, mits het spreekrecht niet nadelig is voor de rechtspositie van haar cliënt.

3.2 Interviews TDNL Advocaten te Breda

Aan mr. Crombach en mr. Thomas zijn dezelfde vragen voorgelegd als aan mr. Buntsma en mevrouw mr. Corbeij-Beukers. Voor de volledige interviews met deze advocaten wordt voor mr. Crombach verwezen naar bijlage 3 en voor mr. Thomas naar bijlage 4.

Volgens mr. Crombach is het lastig te zeggen of het slachtoffer dat gebruik maakt van het spreekrecht zijn houding beïnvloedt. Mr. Crombach denkt dat het ligt aan de aard van de zaak en de houding van het slachtoffer. Wat een slachtoffer zegt, komt wel binnen. Volgens mr. Thomas beïnvloedt het spreekrecht van het slachtoffer zijn houding altijd wel iets. Hij geeft aan dat hij een indruk krijgt met wie hij te maken heeft en daar waarschijnlijk zijn woorden iets op aanpast. Het slachtoffer dat spreekrecht uitoefent beïnvloedt naar de mening van de advocaten de houding van hun cliënten. Volgens mr. Crombach leert de praktijk dat slachtoffers en verdachten het over het algemeen niet (helemaal) eens zijn over wat er is gebeurd. Hij geeft als voorbeeld het slachtoffer dat een verhaal 'te' dramatisch brengt of dingen vertelt die niet (helemaal) waar zijn. Mr. Crombach is van mening dat een dergelijke reactie niet uitbundig hoeft te zijn, maar dat een verdachte er wel op reageert. Mr. Crombach geeft te kennen dat de rechter meestal aan zijn cliënten vraagt wat zij van het spreekrecht vinden. Mr. Thomas denkt dat de houding van zijn cliënten niet altijd wordt beïnvloed door het slachtoffer dat gebruik maakt van het spreekrecht. Een bekende verdachte wordt volgens mr. Thomas door het spreekrecht geconfronteerd met de consequenties van zijn gedrag en voor een ontkennende verdachte is het spreekrecht een belasting. Tevens bereiden beide advocaten hun cliënten voor op een rechtszaak waarin door het slachtoffer gebruik zal worden gemaakt van het spreekrecht. Volgens mr. Crombach zijn schriftelijke slachtofferverklaringen vaak van te voren beschikbaar. Voor aanvang van het onderzoek ter terechtzitting kunnen zijn cliënten deze verklaringen lezen. Verder is het naar de mening van mr. Crombach afhankelijk van de zaak en de proceshouding van zijn cliënt. Mr. Crombach denkt dat over het algemeen geen specifieke voorbereiding voor aanvang van het onderzoek ter terechtzitting noodzakelijk is. Mr. Thomas geeft aan dat hij zijn cliënten adviseert het spreekrecht uit te luisteren op een respectvolle manier. Hoewel advocaten niet kunnen reageren op het spreekrecht van het slachtoffer, geeft mr. Crombach aan dat hij reageert als hij dat wil. Volgens mr. Thomas doet een slimme advocaat er zijn voordeel mee door niet te reageren op het spreekrecht. Al is het alleen om respect te betuigen jegens het slachtoffer. Als een slachtoffer spreekrecht uitoefent terwijl hem geen spreekrecht toekomt, dan grijpen mr. Crombach en mr. Thomas niet altijd in. Volgens mr. Crombach moet ruimte worden gemaakt voor het slachtoffer dat het prettig vindt zich uit te spreken over wat voor hem de gevolgen van het strafbare feit zijn (geweest), mits dit geen nadelige gevolgen heeft voor de rechtspositie van zijn cliënt. Bovendien is er volgens mr. Crombach een kans dat hij irritatie opwekt bij de rechtbank door in te grijpen als het spreekrecht geen nadelige gevolgen heeft voor de rechtspositie van de verdachte. Mr. Crombach grijpt in als het spreekrecht naar zijn mening van invloed is op bijvoorbeeld de strafmaat. Naar eigen zeggen is hij er immers om de belangen van zijn cliënt te behartigen. Mr. Thomas is van mening dat hij niet altijd het onderste uit de kan moet willen hebben. Enerzijds kan hij (juridisch) een punt hebben. Anderzijds kan hij daarmee de rechter irriteren en dan moet hij een afweging maken. Als de rechtspositie van zijn cliënt in gevaar is, dan grijpt mr. Thomas in ieder geval in. Mr. Thomas vindt dat ook wel een beetje gekeken mag worden naar wat de behoefte van het slachtoffer is.

3.3 Conclusies

Naar aanleiding van paragraaf 3.1.1 wordt geconcludeerd dat het geen twijfel lijdt dat de theorie van het spreekrecht niet altijd overeenkomt met het spreekrecht in de praktijk. Ook

als een wettelijke grondslag voor de uitoefening van het spreekrecht ontbreekt, wordt zo nu en dan toch spreekrecht uitgeoefend. Dit was het geval in de zaak *Schijn bedriegt*. Daarnaast komt het voor dat nabestaanden zich tijdens de uitoefening van het spreekrecht louter positief uitlaten over het slachtoffer waardoor een vertekend beeld van het slachtoffer ontstaat. Dit was wederom het geval in de zaak *Schijn bedriegt*. In de zaak *Trigger happy families* liet één van de nabestaanden zich tijdens de uitoefening van het spreekrecht daarentegen niet alleen positief, maar ook negatief uit over het slachtoffer. Soms is het spreekrecht iets van invloed op de hoogte van de straf. Uit het vonnis in de zaak *Schijn bedriegt* kan dit worden afgeleid. Het spreekrecht is nadelig voor de rechtspositie van de verdachte als het van invloed is op de hoogte van de straf. Betwist kan worden dat het onterecht is dat door de rechter soms rekening wordt gehouden met de persoonlijke omstandigheden van degene die spreekrecht heeft uitgeoefend. Door de rechter wordt immers ook rekening gehouden met de persoonlijke omstandigheden voor de verdachte. Zo nu en dan wordt spreekrecht uitgeoefend puur omdat de mogelijkheid er is. In de zaak *Trigger happy families* zou dit naar aanleiding van het onderzoek ter terechtzitting kunnen worden afgeleid, omdat de medewerkster van Slachtofferhulp Nederland de schriftelijke slachtofferverklaringen voorlas (die overigens veel op elkaar leken) en twee nabestaanden die gebruik maakten van het spreekrecht afwezig waren. Uit het vonnis in de zaak *Trigger happy families* blijkt dat bij de rechtbank geen omstandigheden met betrekking tot de persoon van de verdachte bekend zijn waarmee de rechtbank rekening kon houden. Wellicht had de rechtbank van de verdachte willen horen hoe bang, getergd en opgefokt hij was, zodat de rechtbank iets boven water had gekregen over de omstandigheden waaronder het strafbare feit is gepleegd. Het zou niets afdoen aan de vraag of de rechtbank tot voldoende wettig en overtuigend bewijs is gekomen. Voor de strafmaat zou het misschien wel iets hebben uitgemaakt. Hieruit blijkt dat door de rechter ook rekening kan worden gehouden met de persoonlijke omstandigheden van de verdachte. Verder kan naar aanleiding van paragraaf 3.1.2 en 3.2 worden geconcludeerd dat bij zowel Buntsma & Van Dooren Advocaten als TDNL Advocaten cliënten voorafgaand aan het onderzoek ter terechtzitting worden geïnformeerd over het spreekrecht. Door beide advocatenkantoren worden de cliënten tijdens de uitoefening van het spreekrecht geadviseerd te luisteren. Bij Buntsma & Van Dooren wordt daaraan toegevoegd dat cliënten worden geadviseerd op geen enkele manier te laten blijken wat zij vinden. Voor beide advocatenkantoren geldt dat cliënten de schriftelijke slachtofferverklaring voor aanvang van het onderzoek ter terechtzitting krijgen te lezen. Bij Buntsma & Van Dooren Advocaten wordt vervolgens aangegeven op welke wijze eventueel op de schriftelijke slachtofferverklaring kan worden gereageerd. Op het onderzoek ter terechtzitting wordt uiteindelijk gecommuniceerd of er wordt gereageerd op (bepaalde aspecten van) het spreekrecht. Bij TDNL Advocaten is het reageren op het spreekrecht afhankelijk van de zaak en de proceshouding van de cliënt. Tevens kan naar aanleiding van paragraaf 3.1.2 en 3.2 worden geconcludeerd dat bij Buntsma & Van Dooren in het pleidooi wordt gereageerd op het spreekrecht als het slachtoffer iets heeft verklaard wat nadelig kan zijn voor de rechtspositie van de cliënt. Bij TDNL Advocaten wordt afwisselend wel en niet gereageerd op het spreekrecht. In de gevallen dat gereageerd wordt op het spreekrecht gebeurt dit, omdat advocaten dat willen. In de gevallen dat niet gereageerd wordt op het spreekrecht gebeurt dit, omdat advocaten van mening zijn dat ze er hun voordeel mee kunnen doen. Aangezien advocaten niet mogen reageren op het spreekrecht lijkt reageren op het spreekrecht in het pleidooi een goed alternatief. In beginsel hebben de advocaten van Buntsma & Van Dooren Advocaten en TDNL Advocaten geen bezwaar tegen de uitoefening van het spreekrecht als hier geen wettelijke grondslag voor is. Als het nadelig is voor de rechtspositie van de cliënt, dan hebben zij hier wel bezwaar tegen en grijpen zij in. De advocaten nemen in hun overweging mee dat het hen niet in dank zal worden afgenomen als zij ingrijpen op het moment dat het spreekrecht niet nadelig is voor hun cliënt. Het komt er op neer dat continu een belangenafweging wordt gemaakt door de advocaten.

4 Het wetsvoorstel

In hoofdstuk 2 is de rechtspositie van de verdachte, de (rechts)positie van het slachtoffer en de rol van de rechter in het spreekrecht in kaart gebracht. Vervolgens is in hoofdstuk 3 beschreven hoe de rechtspositie van de verdachte door zijn advocaat in het spreekrecht wordt gewaarborgd. In dit hoofdstuk wordt uiteengezet wat de rechtspositie van de verdachte, de (rechts)positie van het slachtoffer en de rol van de rechter zal zijn als het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht wordt aangenomen. In paragraaf 4.1 wordt de totstandkoming van het wetsvoorstel beschreven. Vervolgens wordt in paragraaf 4.2 uitgelegd welke wettelijke veranderingen in het spreekrecht zullen plaatsvinden als het wetsvoorstel wordt aangenomen. Tot slot wordt in 4.3 de conclusie opgenomen.

4.1 Totstandkoming wetsvoorstel

Uit de evaluatie van het spreekrecht is gebleken dat het slachtoffer zich in de praktijk zo nu en dan uitlaat over de hoogte van de straf en daarin bijna nooit wordt gecorrigeerd door de rechter.⁸⁸ Tevens kwam uit deze evaluatie naar voren dat de helft van de slachtoffers dat gebruik maakt van het spreekrecht van mening is dat de reikwijdte van het spreekrecht te beperkt is. Deze slachtoffers zouden ook graag willen spreken over de hoogte van de straf en de toedracht van het strafbare feit. Daarnaast is voorafgaand aan de introductie van het spreekrecht onderzoek verricht. Uit dit onderzoek is gebleken dat meer slachtoffers gebruik zouden maken van het spreekrecht als zij ook zouden kunnen spreken over de hoogte van de straf.⁸⁹ In het Regeerakkoord is vermeld dat de positie van het slachtoffer voor, tijdens en na afloop van het strafproces zal worden verbeterd. Ook is in het Regeerakkoord opgenomen dat het slachtoffer meer spreekrecht zal krijgen in het strafproces.⁹⁰ Verder is onder toezicht van het WODC door prof. mr. dr. B.F. Keulen en zijn onderzoeksteam onderzoek gedaan naar de voordelen en nadelen van een strafproces in twee fasen in relatie tot de (rechts)positie van de verdachte en het slachtoffer.⁹¹ Uit dit onderzoek vloeide voort dat de invoering van een strafproces in twee fasen niet noodzakelijk was om de omvang van het spreekrecht te verruimen. Door de onderzoekers werd voorgesteld een verschil te maken tussen het uitoefenen van het spreekrecht en het uitbrengen van een advies.⁹² Dit had tot gevolg dat een wetsvoorstel waarin een adviesrecht werd voorgesteld aan de Raad van State voor advies werd aangeboden. Het doel van dit wetsvoorstel was een adviesrecht voor het slachtoffer in het strafproces in te voeren. Het wetsvoorstel adviesrecht zou processuele gevolgen hebben.⁹³ Het voorgestelde adviesrecht hield in dat het slachtoffer aan de rechter een advies kon uitbrengen met betrekking tot de bewezenverklaring, de kwalificatie van het feit, de schuld van de verdachte en de passende straftoemeting (de vragen van art. 350 Sv). Hieraan was de consequentie verbonden dat naar aanleiding van het advies van het slachtoffer, (de advocaat van) de verdachte gebruik kon maken van het ondervragingsrecht. Daarnaast kon het slachtoffer onderzoekswensen kenbaar maken. Door de rechter werd beoordeeld of onderzoek strikt noodzakelijk was in het belang van de waarheidsvinding. Als dit het geval was, dan werden de onderzoekswensen van het slachtoffer gehonoreerd. Verder werd de motiveringsplicht van de rechter uitgebreid. Afwijken van het advies van het slachtoffer was slechts mogelijk als de rechter dit motiveerde.⁹⁴ Volgens de Afdeling zou het adviesrecht voor het slachtoffer in combinatie met de processuele gevolgen daarvan leiden tot een wijziging van de positie van het slachtoffer in het strafproces in de zin dat in de praktijk een driepartijen-proces zou ontstaan. Een dergelijke wijziging zou onwenselijk zijn.⁹⁵

⁸⁸ *Kamerstukken II* 2010/11, 32500 VI, 9, p. 99-100.

⁸⁹ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34082, 3, p. 2.

⁹⁰ 'Regeerakkoord', *rijksoverheid*, rijksoverheid.nl (zoek op *regeerakkoord bruggen slaan*).

⁹¹ 'Naar een tweefasenproces?', *wodc*, wodc.nl (zoek op *tweefasenproces*).

⁹² *Kamerstukken II* 2014/2015, 34082, 3, p. 8.

⁹³ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34082, 4, p. 1.

⁹⁴ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34082, 4, p. 4.

⁹⁵ *Kamerstukken II* 2014/2015, 34082, 4, p. 10.

Om die reden adviseerde de Afdeling af te zien van het voorgestelde adviesrecht. Als het wenselijk was dat de wet (meer) in overeenstemming werd gebracht met de huidige praktijk waarin de rechter in de regel toelaat dat het slachtoffer zich uitlaat over onder andere de hoogte van de straf, dan zou kunnen worden volstaan met een uitbreiding van het spreekrecht. Op deze manier zou de positie van het slachtoffer in het strafproces verbeteren terwijl de risico's en bezwaren van het adviesrecht zich niet of in mindere mate voordoen.⁹⁶ Naast het advies van de Raad van State zijn adviezen uitgebracht door de Raad voor de rechtspraak, de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak, het College van procureurs-generaal, de Nederlandse Orde van Advocaten, het Korps Nationale Politie, Slachtofferhulp Nederland en Fonds slachtofferhulp. Naar aanleiding van deze adviezen werd het wetsvoorstel adviesrecht aangepast. In plaats van een adviesrecht werd een onbelemmerd spreekrecht voorgesteld.

4.2 Van belemmerd naar onbelemmerd spreekrecht

In november 2014 werd het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht ingediend. Het doel van het wetsvoorstel is de omvang van het spreekrecht te verruimen door de bestaande belemmering dat het slachtoffer uitsluitend mag spreken over de gevolgen van het strafbare feit op te heffen. Het gevolg van een onbelemmerd spreekrecht is dat aan het slachtoffer geen beperkingen kunnen worden opgelegd over hetgeen hij in verband met de strafzaak aan de orde wil stellen.⁹⁷ Aan het wetsvoorstel ligt een drietal uitgangspunten ten grondslag. Het eerste uitgangspunt houdt in dat het verruimen van de omvang van het spreekrecht plaatsvindt binnen de context van de huidige regeling van het onderzoek ter terechtzitting (met name het gesloten stelsel van informanten). Het tweede uitgangspunt is dat het slachtoffer geen vragen hoeft te tolereren naar aanleiding van zijn verklaring over de gevolgen van het strafbare feit en dat deze verklaring niet voor weerlegging vatbaar is. Een slachtoffer wordt niet beëdigd als getuige, tenzij hij een belastende verklaring aflegt. Het derde en laatste uitgangspunt houdt in dat het slachtoffer procesdeelnemer blijft en dus geen zelfstandige procespartij wordt.⁹⁸ Aan het huidige art. 51e lid 1 Sv wordt de verplichting toegevoegd dat het slachtoffer dat in aanmerking komt voor het spreekrecht en hier gebruik van wil maken, de officier van justitie schriftelijk op de hoogte brengt voor aanvang van de zitting. Op deze manier kan de officier van justitie het slachtoffer tijdig oproepen. Door deze toevoeging worden soortgelijke bepalingen in het huidige art. 51e lid 2 en 3 Sv overbodig.⁹⁹ Als de officier van justitie door het slachtoffer schriftelijk op de hoogte is gebracht dat hij gebruik wil maken van het spreekrecht maar niet verschijnt op zitting, dan zal in beginsel aanhouding van de zaak volgen. Dit staat los van de vraag of het slachtoffer wel of niet goed is opgeroepen door de officier van justitie. Bovendien kan het slachtoffer om aanhouding van de zaak verzoeken als hij weet dat hij op de geplande zittingsdatum niet aanwezig kan zijn.¹⁰⁰ De grootste verandering ten opzichte van het huidig spreekrecht ziet op het voorgestelde art. 51e lid 2 Sv. De belemmering dat het slachtoffer in het spreekrecht beperkt is tot een verklaring over de gevolgen van het strafbare feit zoals is opgenomen in het huidige art. 51e lid 2 Sv wordt opgeheven. In het voorgestelde art. 51e lid 2 Sv is bepaald dat het slachtoffer op het onderzoek ter terechtzitting een verklaring kan afleggen.¹⁰¹ Dit houdt in dat het slachtoffer zich mag uitlaten over de bewezenverklaring, de kwalificatie van het feit, de schuld van de verdachte en de passende straftoemeting (de vragen van art. 350 Sv). Het voorgestelde art. 51e lid 2 Sv brengt met zich mee dat het slachtoffer de keuze heeft gebruik te maken van het spreekrecht door te verklaren over de gevolgen van het strafbare feit of door het afleggen van een belastende verklaring. Als het slachtoffer ervoor kiest te verklaren over de gevolgen van het strafbare feit, dan verandert er ten opzichte van het huidig

⁹⁶ *Kamerstuk II 2014/2015, 34082, 4, p. 11.*

⁹⁷ *Kamerstukken II 2014/2015, 34082, 3, p.1.*

⁹⁸ *Kamerstukken II 2014/2015, 34082, 3, p. 13.*

⁹⁹ *Kamerstukken II 2014/2015, 34082, 3, p. 15.*

¹⁰⁰ *Kamerstukken II 2014/2015, 34082, 3, p. 13.*

¹⁰¹ *Kamerstukken II 2014/2015, 34082, 3, p. 12.*

sprekrecht niets. Als het slachtoffer ervoor kiest een belastende verklaring af te leggen, dan zal de rechter ambtshalve, op vordering van de officier van justitie of op verzoek van (de advocaat van) de verdachte moeten beslissen of hij deze verklaring zonder meer accepteert of dat hij overgaat tot beëdiging van het slachtoffer als getuige. De rechter neemt deze beslissing op grond van zijn verantwoordelijkheid voor de volledigheid van het onderzoek ter terechtzitting en de orde in de zittingszaal overeenkomstig art. 272 lid 1 Sv. Er is geen duidelijke scheidingslijn tussen een verklaring over de gevolgen van het strafbare feit en het afleggen van een belastende verklaring. Belastende verklaringen zijn verklaringen waarin op grond van feiten een mening wordt gegeven die relevant is voor de beantwoording van de vragen van art. 348-350 Sv. Verklaringen over de gevolgen van het strafbare feit zijn verklaringen waarin een overige mening wordt gegeven tijdens de uitoefening van het spreekrecht.¹⁰² De Hoge Raad heeft geoordeeld dat een belastende verklaring van het slachtoffer die in verband met het spreekrecht wordt afgelegd niet zomaar aan de rechterlijke beslissing op grond van art. 348-350 Sv ten grondslag mag worden gelegd. Als het slachtoffer bijvoorbeeld enkel verklaart dat de verklaring van de verdachte onjuist is, dan ligt het niet voor de hand dat een slachtoffer wordt beëdigd als getuige. Als het slachtoffer zijn standpunt over de bewezenverklaring of de straf die moet worden opgelegd met feiten onderbouwt, dan ligt het wel voor de hand dat het slachtoffer wordt beëdigd als getuige.¹⁰³ Voorts draagt de rechter zorg voor een correcte bejegening van het slachtoffer (die strekt tot de overige procesdeelnemers). Zie hiervoor art. 288a lid 2 Sv. Het is overigens de rechter die het slachtoffer kan verzoeken de verklaring die hij geeft in het kader van het onbelemmerd spreekrecht te beperken en af te ronden. Een slachtoffer dat als getuige wordt opgeroepen, kan niet zelfstandig verklaren. Het slachtoffer moet afwachten wat hem als getuige wordt gevraagd. Het maakt verschil of het slachtoffer door het openbaar ministerie of door de verdediging wordt opgeroepen. Het slachtoffer is verplicht naar waarheid te verklaren. De rechter kan bij weigering tot gijzeling overgaan. Als het slachtoffer een verklaring aflegt die niet overeenkomt met de waarheid, dan kan tegen het slachtoffer vervolging wegens meened worden ingesteld.¹⁰⁴

4.3 Conclusies

Naar aanleiding van paragraaf 4.1 wordt geconcludeerd dat voorafgaand aan de indiening van het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht een adviesrecht werd voorgesteld dat inhield dat het slachtoffer de rechter kon adviseren met betrekking tot de bewezenverklaring, de kwalificatie van het feit, de schuld van de verdachte of de passende straftoemeting (de vragen van art. 350 Sv). Daarnaast gold voor de rechter een motiveringsplicht als hij afweek van dit advies. Verschillende instanties brachten advies uit over het wetsvoorstel adviesrecht. Het gevolg van het wetsvoorstel adviesrecht zou zijn dat in de praktijk naast de verdachte en de officier van justitie ook het slachtoffer een zelfstandige procespartij zou worden. Als gevolg van de uitgebrachte adviezen werd afgezien van het wetsvoorstel adviesrecht. In de plaats van het adviesrecht werd een onbelemmerd spreekrecht voorgesteld. Naar aanleiding van paragraaf 4.2 wordt geconcludeerd dat de beperking in het huidige spreekrecht (dat slachtoffers en nabestaanden enkel spreekrecht kunnen uitoefenen over de gevolgen van het strafbare feit) wordt opgeheven als het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht wordt aangenomen. Dit heeft tot gevolg dat het slachtoffer een belastende verklaring kan afleggen. Voor een slachtoffer dat de keuze maakt een verklaring af te leggen over de gevolgen van het strafbare feit geldt dat voor hem niets verandert ten opzichte van het huidige spreekrecht. Voor een slachtoffer dat de keuze maakt een belastende verklaring af te leggen, geldt dat de rechter ambtshalve, op vordering van de officier van justitie of op verzoek van (de advocaat van) de verdachte beslist of hij deze verklaring zonder meer accepteert of dat hij overgaat tot beëdiging van het slachtoffer als getuige. Het ligt voor de

¹⁰² *Kamerstukken II 2014/2015, 34082, 3, p. 12.*

¹⁰³ *Kamerstukken II 2014/2015, 34082, 3, p. 12; HR 8 juli 2014 (ECLI:NL:HR:2014:169).*

¹⁰⁴ *Kamerstukken II 2014/2015, 34082, 3, p. 9.*

hand dat een rechter het slachtoffer als getuige zal beëdigen als het slachtoffer een belastende verklaring aflegt in de zin dat hij op grond van feiten een mening geeft die relevant is voor de beantwoording van onder andere de vragen van art. 350 Sv. Vervolgens wordt door de rechter (de advocaat van) de verdachte in de gelegenheid gesteld het slachtoffer te ondervragen. Wat het onbelemmerd spreekrecht in de praktijk betekent, is niet bekend. Het is niet mogelijk te onderzoeken wat de rechtspositie van de verdachte, de (rechts)positie van het slachtoffer en de rol van de rechter zal zijn als het wetsvoorstel is aangenomen, omdat sprake is van een wetsvoorstel en er dus (nog) geen praktijk is. Om die reden wordt aan de hand van de theorie van het wetsvoorstel voorlopig geconcludeerd dat de (rechts)positie van het slachtoffer ten opzichte van het huidig spreekrecht zal veranderen, omdat het slachtoffer de mogelijkheid zal hebben een belastende verklaring af te leggen en die mogelijkheid heeft het slachtoffer in het huidig spreekrecht niet. Ook wordt voorlopig geconcludeerd dat de rechtspositie van de verdachte niet zal veranderen ten opzichte van het huidig spreekrecht. Het slachtoffer dat een belastende verklaring zal afleggen, zal namelijk worden beëdigd als getuige waardoor (de advocaat van) de verdachte de mogelijkheid zal hebben het slachtoffer te ondervragen. Op deze manier zullen de rechten van de verdachte worden gewaarborgd. In het huidig spreekrecht worden de rechten van de verdachte ook gewaarborgd. Verder wordt voorlopig geconcludeerd dat ook de rol van de rechter niet zal veranderen ten opzichte van het huidig spreekrecht, omdat deze hetzelfde zal inhouden als in het huidig spreekrecht.

5 Het wetsvoorstel en art. 6 EVRM

In hoofdstuk 2 is de rechtspositie van de verdachte, de (rechts)positie van het slachtoffer en de rol van de rechter in het huidige spreekrecht in kaart gebracht. Vervolgens is in hoofdstuk 3 beschreven hoe de rechtspositie van de verdachte door zijn advocaat in het huidige spreekrecht wordt gewaarborgd en in hoofdstuk 4 is uiteengezet wat de rechtspositie van de verdachte, de (rechts)positie van het slachtoffer en de rol van de rechter zal zijn als het wetsvoorstel wordt aangenomen. In dit hoofdstuk wordt toegelicht in hoeverre het wetsvoorstel in strijd is met art. 6 EVRM. In paragraaf 5.1 wordt het wetsvoorstel beschreven. In paragraaf 5.2 worden de rechten van de verdachte op grond van art. 6 EVRM toegelicht. Verder wordt in paragraaf 5.3 naar aanleiding van interviews met verschillende advocaten, officieren van justitie, rechters en een medewerker van Slachtofferhulp Nederland beschreven wat zij van het wetsvoorstel in de praktijk verwachten. Tot slot wordt in paragraaf 5.4 de conclusie opgenomen.

5.1 Het wetsvoorstel

In paragraaf 4.2 is het wetsvoorstel al beschreven. Voor dit onderdeel van het onderzoek wordt verwezen naar paragraaf 4.2.

5.2 Art. 6 EVRM

In paragraaf 2.3 zijn de rechten van de verdachte op grond van art. 6 EVRM reeds uiteengezet. Voor dit onderdeel van het onderzoek wordt verwezen naar paragraaf 2.3.

5.3 Interviews

Het is niet mogelijk te onderzoeken wat de gevolgen van het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht voor de praktijk zullen zijn, omdat het wetsvoorstel (nog) niet is aangenomen en er dus (nog) geen praktijk is. Om die reden is aan advocaten, officieren van justitie, rechters en een medewerker van Slachtofferhulp Nederland een aantal vragen voorgelegd over het wetsvoorstel. Hoewel slachtoffers en nabestaanden doorgaans niet juridisch onderlegd zijn, is ook aan een nabestaande een aantal vragen voorgelegd over het wetsvoorstel. Voor de beeldvorming is zijn mening van toegevoegde waarde.

5.3.1 De rechter

Aan drie rechters is een aantal vragen voorgelegd over het wetsvoorstel. Het betreft twee rechters die voorzitter zijn van de meervoudige kamer van de rechtbank en een politierechter. Voor de uitwerking van de interviews met deze rechters wordt verwezen naar [bijlage 5](#), [bijlage 6](#) en [bijlage 7](#).

Alle drie de rechters zijn niet te spreken over het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht. Ten eerste hebben de meeste slachtoffers volgens de rechters geen dossierkennis. Ten tweede redeneren de meeste slachtoffers vanuit hun eigen emoties. Ten derde zullen slachtoffers door het wetsvoorstel de verwachting kunnen hebben dat het onbelemmerd spreekrecht van invloed is op de uitspraak van de rechter terwijl dit niet zo is. Dit zal tot gevolg kunnen hebben dat het wetsvoorstel leidt tot teleurstelling bij slachtoffers. Ten vierde zullen rechters door het wetsvoorstel minder de regie hebben, omdat sprake zal zijn van een onbeperkt in plaats van beperkt spreekrecht. Verder wordt opgemerkt dat het onderzoek ter terechtzitting langer zal gaan duren, maar volgens één van de rechters is dat geen argument, omdat het onderzoek ter terechtzitting nauwkeurig en volledig moet zijn. Het lijkt erop dat alle drie de rechters van mening zijn dat door het wetsvoorstel de (rechts)positie van het slachtoffer niet zal verbeteren. Ten eerste zullen slachtoffers naar de mening van de

rechters kunnen denken dat het wetsvoorstel hun (rechts)positie verbetert, omdat zij (wederom) door het wetsvoorstel de verwachting kunnen hebben dat het onbelemmerd spreekrecht van invloed is op de uitspraak van de rechter terwijl dit niet zo is. Dit zal secundaire victimisatie tot gevolg kunnen hebben. Verder wordt opgemerkt dat met het huidig spreekrecht wordt volstaan. Ook lijkt het erop dat alle drie de rechters van mening zijn dat door het wetsvoorstel de rechtspositie van de verdachte niet zal veranderen. Ten eerste zal de verdachte volgens de rechters kunnen denken dat het wetsvoorstel nadelig is voor zijn rechtspositie, omdat hij de verwachting heeft dat het onbelemmerd spreekrecht van het slachtoffer invloed heeft op de uitspraak van de rechter terwijl dit niet het geval is. Ten tweede zullen de rechten van de verdachte worden gewaarborgd door de rechter. Tevens zijn alle drie de rechters van mening dat het wetsvoorstel niet in strijd is met de onschuldpresumptie. Het lijkt erop neer te komen dat door de rechters de verdachte, ook al voorziet het wetsvoorstel in de mogelijkheid dat het slachtoffer de verdachte mag beschuldigen, nog steeds voor onschuldig wordt gehouden. Wat opvalt, is dat de rechters alle drie op verschillende momenten tijdens het interview hebben aangegeven dat ook zij mensen zijn (of woorden van gelijke strekking). Voorts zouden twee van de rechters geen zaak op zitting behandelen als zij in hun privéleven onlangs iets soortgelijks hebben meegemaakt. Als reden hiervoor geven zij dat daarmee de schijn van partijdigheid wordt tegengegaan. Twee van de rechters hebben letterlijk uitgesproken dat zij van mening zijn dat het wetsvoorstel niet in strijd is met de onpartijdigheid van de rechter. Een van de rechters heeft dit niet letterlijk uitgesproken, maar gelet op het antwoord op deze vraag lijkt het erop dat ook deze rechter van mening is dat het wetsvoorstel niet in strijd is met de onpartijdigheid van de rechter. Ten eerste kan een rechter volgens de rechters op waarde schatten wat door slachtoffers wordt verklaard. Ten tweede staat het in de wet dat het slachtoffer de verdachte mag beschuldigen als het wetsvoorstel wordt aangenomen. Tot slot zal de rechter er altijd op toezien dat de verdachte voldoende gelegenheid krijgt zich te verdedigen tegen een belastende verklaring van het slachtoffer.

5.3.2 De officier van justitie

Aan drie officieren van justitie zijn dezelfde vragen over het wetsvoorstel voorgelegd. Voor de uitwerking van de interviews met deze officieren wordt verwezen naar [bijlage 8](#), [bijlage 9](#) en [bijlage 10](#).

Eén van de officieren van justitie is geen voorstander van het wetsvoorstel. Dat het spreekrecht onbelemmerd zal zijn, vindt deze officier van justitie heel ver gaan. Een andere officier van justitie ziet de noodzaak voor het slachtoffer om onbelemmerd spreekrecht uit te oefenen niet in. Als de reden uitsluitend is dat het slachtoffer daarmee iets zou kunnen zeggen over de vragen van art. 350 Sv, dan vindt deze officier van justitie dit onvoldoende reden om toe te kennen als recht. Tevens ziet deze officier van justitie niet in wat de meerwaarde is als het slachtoffer zich mag bezighouden met de vragen waar juristen zich mee bezighouden. Het onbelemmerd spreekrecht zou het ingewikkeld kunnen maken en onvoldoende grip zal een risico zijn, omdat het niet altijd duidelijk zal zijn wat het slachtoffer in het onbelemmerd spreekrecht aan de orde stelt. Een andere officier van justitie geeft aan dat dit wel zal meevallen, omdat de verklaring van het slachtoffer vaak op papier staat en van te voren wordt opgestuurd. Volgens deze officier van justitie mag ervan worden uitgegaan dat alles wat het slachtoffer verklaart, bekend is, want er is al aangifte gedaan en het slachtoffer is al gehoord. Twee van de officieren van justitie maken onderscheid tussen de juridische gedeelte van het strafproces en het 'menselijke' gedeelte van het strafproces bij de beantwoording van de vraag of het wetsvoorstel bijdraagt aan de verbetering van de (rechts)positie van het slachtoffer. Enerzijds zal het wetsvoorstel de (rechts)positie van het slachtoffer niet verbeteren, omdat er vanuit mag worden gegaan dat het dossier compleet is. Anderzijds zou het onbelemmerd spreekrecht kunnen opluchten bij het slachtoffer. Het onbelemmerd spreekrecht kan helpen voor de verwerking van het leed van het slachtoffer. Hierbij wordt de kanttekening gemaakt dat de officier van justitie niet de verwachting moet

creëren bij het slachtoffer dat de rechter de verdachte zal veroordelen. Een van de officieren maakt onderscheid tussen een subjectieve verbetering van de (rechts)positie van het slachtoffer en een objectieve verbetering van de (rechts)positie van het slachtoffer. Vanuit subjectief oogpunt zal de (rechts)positie van het slachtoffer verbeteren, want veel slachtoffers vinden het fijn om zonder beperkingen spreekrecht uit te oefenen. Ook als de rechter de verdachte vrijspreekt. Als het slachtoffer niet zonder beperkingen spreekrecht had kunnen uitoefenen, dan zou hij kunnen denken dat de rechter, als het slachtoffer wel gebruik had gemaakt van het onbelemmerd spreekrecht, de verdachte wel had veroordeeld. Eén van de officieren van justitie merkt op dat het voor de verdachte (nog) pijnlijker zal zijn om het onderzoek ter terechtzitting bij te wonen als het wetsvoorstel wordt aangenomen. Het lijkt erop dat deze officier van justitie doelt op de positie van de verdachte die eventueel verandert. De officier van justitie is overigens niet van mening dat het wetsvoorstel de rechtspositie van de verdachte verandert. De vraag of een rechter zich zal laten beïnvloeden door het onbelemmerd spreekrecht van het slachtoffer, is door de officieren van justitie verschillend beantwoord. Twee van de officieren van justitie zijn van mening dat de rechter zich zal laten beïnvloeden door het onbelemmerd spreekrecht. Ten eerste is de verklaring van een slachtoffer volgens de officieren van justitie niet relevant als niemand zich daardoor laat beïnvloeden. Ten tweede is altijd sprake van enige mate van beïnvloeding. Eén van de officieren van justitie is daarentegen van mening dat een rechter zich niet zal laten beïnvloeden door het onbelemmerd spreekrecht. Twee officieren zijn van mening dat het onbelemmerd spreekrecht niet in strijd is met de onschuldpresumptie. Waar de één van mening is dat de onschuldpresumptie geldt voor de overheid en het onbelemmerd spreekrecht om die reden niet in strijd is met de onschuldpresumptie, is de ander juist van mening dat een officier van justitie een verdachte ook beschuldigt en het onbelemmerd spreekrecht om die reden niet in strijd is met de onschuldpresumptie. Hoewel deze officieren hetzelfde standpunt hebben, onderbouwen zij hun standpunt met andere argumenten. Eén officier van justitie is van mening dat het onbelemmerd spreekrecht wel in strijd is met de onschuldpresumptie. De officieren van justitie zijn het erover eens dat het onbelemmerd spreekrecht niet in strijd is met het recht van de verdachte op een onpartijdige rechter. Van het standpunt van de officier van justitie wordt volgens de officieren van justitie ook niet gezegd dat de rechter zich daar te veel door laat beïnvloeden. Het zou vreemd zijn als een slachtoffer onbelemmerd spreekrecht heeft en vervolgens niets met dat onbelemmerde spreekrecht zou worden gedaan (mits een slachtoffer iets verklaart wat relevant is en niet in het dossier staat). Verder zal de verklaring van een slachtoffer niets veranderen aan de onpartijdigheid van de rechter, omdat aangenomen wordt dat alles wat een slachtoffer verklaart reeds bekend is. Het gaat om de vraag welke bewijswaarde aan een dergelijke verklaring wordt gehecht?

5.3.3 De advocaat

Aan mr. Buntsma, mevrouw mr. Corbeij-Beukers, mr. Crombach en mr. Thomas zijn dezelfde vragen voorgelegd over het wetsvoorstel. Voor de uitwerkingen van de interviews wordt voor mr. Buntsma verwezen naar bijlage 11, voor mevrouw mr. Corbeij-Beukers wordt verwezen naar bijlage 12, voor mr. Crombach wordt verwezen naar bijlage 13 en voor mr. Thomas wordt verwezen naar bijlage 14.

Alle vier de advocaten zijn niet te spreken over het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht. Ten eerste zijn slachtoffers volgens de advocaten doorgaans geen juristen. Als gevolg hiervan zullen door slachtoffers enorme uitspraken worden gedaan waar de rechter niet in mee kan gaan, omdat hij in gelijkwaardige zaken op gelijkwaardige wijze straft. Dit zal leiden tot teleurstelling aan de zijde van het slachtoffer. Ten tweede hebben slachtoffers doorgaans geen dossierkennis. Ten derde uiten slachtoffers zich vanuit hun emoties. Ten vierde legt het onbelemmerd spreekrecht druk op het proces, want het slachtoffer zal niet worden beperkt in zijn verklaring in het kader van het uitoefenen van het spreekrecht. Hierdoor kunnen 'lynchachtige situaties' ontstaan. Verder wordt gesproken van een politieke maatregel. Drie

van de advocaten zijn van mening dat het wetsvoorstel de (rechts)positie van het slachtoffer niet zal verbeteren. Ten eerste wordt door de advocaten de situatie geschetst waarin het slachtoffer gebruik maakt van het onbelemmerd spreekrecht en de rechter de verdachte vervolgens vrijspreekt. Het lijkt erop dat de advocaten daarmee bedoelen dat sprake zal zijn van secundaire victimisatie als een dergelijke situatie zich voordoet. Ten tweede heeft een slachtoffer doorgaans geen kennis van juridische procedures, geen inzage in het dossier en een mening die gekleurd is door emotie. Het slachtoffer zal om voornoemde redenen niet serieus worden genomen als hij zich uitlaat over de vragen van art. 350 Sv. Het slachtoffer wordt wel serieus genomen in zijn gevoel over de gevolgen van het strafbare feit en dus wordt volstaan met het huidig spreekrecht. Ten vierde zullen de verwachtingen van het slachtoffer niet bijdragen aan de verbetering van zijn (rechts)positie, omdat deze verwachtingen onterecht zijn. Eén van de advocaten maakt het onderscheid tussen een objectieve en subjectieve verbetering van de (rechts)positie van het slachtoffer. Vanuit objectief oogpunt zal de (rechts)positie van het slachtoffer niet verbeteren volgens deze advocaat. Wel kunnen slachtoffers het gevoel hebben dat hun (rechts)positie zal verbeteren. Dit zal het geval zijn als het slachtoffer berust in de uitspraak van de rechter. Drie van de advocaten denken dat de rechtspositie van de verdachte niet zal veranderen. Ten eerste zal het slachtoffer in de meeste gevallen niet serieus worden genomen in verband met (wederom) zijn gebrek aan juridische kennis. Hoewel er (ten tweede) vertrouwen is in het rechtssysteem, zouden de advocaten wel willen reageren. Het is namelijk niet wenselijk dat het slachtoffer zonder risico's kan verklaren wat hij wil. Ten derde wordt gedacht dat de rechter zich naar aanleiding van het onbelemmerd spreekrecht zal gaan ergere in verband met het gebrek aan juridische kennis aan de zijde van het slachtoffer. Eén van de advocaten denkt dat de rechtspositie van de verdachte zal veranderen als het wetsvoorstel wordt aangenomen, omdat hij zich zal voelen uitgejouwd en public. Het lijkt erop dat het niet om een verandering van de rechtspositie, maar om een verandering van de positie van de verdachte gaat. Over de vraag of het wetsvoorstel in strijd is met de onschuldpresumptie zijn de meningen van de advocaten verdeeld. Er wordt onder andere aangegeven dat de onschuldpresumptie zwaarder onder vuur komt te liggen, maar ook dat er vertrouwen moet zijn in de rechter. Drie van de advocaten geven duidelijk aan dat het wetsvoorstel naar hun mening niet in strijd is met de onpartijdigheid van de rechter. Er moet (wederom) vertrouwen zijn in de rechter. Eén van de advocaten geeft niet duidelijk aan of het wetsvoorstel in strijd is met de onpartijdigheid van de rechter. Het wordt de rechter namelijk moeilijk gemaakt. Twee van de advocaten zijn van mening dat de rechter zich niet laat beïnvloeden door het wetsvoorstel, omdat hij een professional is en omdat hij het onbelemmerd spreekrecht niet serieus zal nemen als het slachtoffer zich uitlaat over de vragen van art. 350 Sv. Eén van de advocaten is van mening dat het wetsvoorstel de rechter wel beïnvloedt, maar niet dat de rechter het laat meewegen.

5.3.4 Slachtofferhulp Nederland

Aan een medewerker van Slachtofferhulp Nederland zijn dezelfde vragen voorgelegd over het wetsvoorstel. Voor de uitwerking van het interview met deze medewerker wordt verwezen naar bijlage 15. Benadrukt wordt dat het de persoonlijke mening van de medewerker betreft. Verder zijn dezelfde vragen voorgelegd aan een nabestaande. Voor de uitwerking van het interview met deze nabestaande wordt verwezen naar bijlage 16.

Het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht is volgens de medewerker enerzijds een verrijking en anderzijds een valkuil voor het slachtoffer. Waarom de medewerker het een verrijking vindt, wordt door de medewerker niet beargumenteerd. Ten eerste is het een valkuil, omdat het volgens de medewerker verwachtingen schept bij het slachtoffer als hij onbelemmerd spreekrecht uitoefent. Ten tweede zal het slachtoffer kunnen doorschieten. Voorts verbetert het wetsvoorstel de (rechts)positie van het slachtoffer naar de mening van de medewerker in theorie, want het wetsvoorstel is een aanvulling. Het lijkt erop dat dit ook een argument is voor het standpunt dat het wetsvoorstel een verrijking is voor het slachtoffer.

In de praktijk verwacht de medewerker niet dat het wetsvoorstel de (rechts)positie van het slachtoffer zal verbeteren. De verwachting dat door de rechter rekening wordt gehouden met het onbelemmerd spreekrecht dat het slachtoffer zal uitoefenen, is groot en de kans dat dit gebeurt, is klein. Het wetsvoorstel zal op teleurstellingen uitlopen. De medewerker merkt op dat het niet mogelijk zou moeten zijn dat het wetsvoorstel de rechtspositie van de verdachte zal veranderen. Volgens de medewerker is het de taak van medewerkers van Slachtofferhulp Nederland te communiceren naar slachtoffers dat zij niet van een dader moeten spreken, maar van een verdachte. Niet om de reden dat het beschuldigen van de verdachte door het slachtoffer in strijd zou zijn met de onschuldpresumptie, want die mening deelt de medewerker niet. Wel om de reden dat het slachtoffer het risico loopt dat (de advocaat van) de verdachte het slachtoffer daarop aanvalt. De medewerker is wel van mening dat het wetsvoorstel in strijd is met de onpartijdigheid van de rechter. De medewerker geeft aan dat rechters mensen zijn. De medewerker kan zich niet voorstellen dat rechters een slachtofferverklaring naast zich neerleggen en vervolgens verder gaan met onpartijdig oordelen. Zo werkt het volgens de medewerker niet. Een goede slachtofferverklaring moet volgens de medewerker invloed hebben op beslissingen van de rechter. Als een verdachte onderuitgezakt op zijn stoel zit, dan heeft dat naar de mening van de medewerker ook invloed op de rechter.

5.4 Conclusies

In paragraaf 5.1 is verwezen naar paragraaf 4.2. Naar aanleiding van paragraaf 4.2 wordt geconcludeerd dat het wetsvoorstel een onbelemmerd spreekrecht voorstelt waardoor het slachtoffer geen beperkingen wordt opgelegd over hetgeen hij in verband met de strafzaak aan de orde wil stellen. Het slachtoffer zal een verklaring over de gevolgen van het strafbare feit kunnen afleggen. Ook zal het slachtoffer een belastende verklaring kunnen afleggen. Het slachtoffer legt een belastende verklaring af als hij zijn mening onderbouwt met feiten die betrekking hebben op de vragen van art. 350 Sv. Als het slachtoffer een belastende verklaring aflegt, dan zal door de rechter ambtshalve, op vordering van de officier van justitie of op verzoek van (de advocaat van) de verdachte worden beslist of het slachtoffer wordt beëdigd als getuige. Als het slachtoffer wordt beëdigd als getuige, omdat hij een mening heeft gegeven op basis van feiten die relevant is voor de beantwoording van onder andere de vragen van art. 350 Sv, dan stelt de rechter (de advocaat van) de verdachte in de gelegenheid het slachtoffer te ondervragen. Een slachtoffer kan ook gebruik maken van het spreekrecht in de zin dat een verklaring wordt afgelegd over de gevolgen van het strafbare feit. Los van het feit of het slachtoffer wel of niet is beëdigd als getuige, kan de (advocaat van de) verdachte via de rechter reageren op de verklaring van het slachtoffer. Voorwaarden zijn dat de verklaring van het slachtoffer hiertoe aanleiding geeft en de rechter toestaat dat de verdediging reageert op de verklaring van het slachtoffer. Vervolgens is in paragraaf 5.2 verwezen naar paragraaf 2.3. Naar aanleiding van paragraaf 2.3 wordt geconcludeerd dat de verdachte op grond van art. 6 EVRM de volgende rechten heeft:

- Het recht op een eerlijke behandeling;
- het recht op behandeling binnen een redelijke termijn;
- het recht op een openbare behandeling en uitspraak;
- het recht op een onafhankelijke en onpartijdige rechter;
- het recht op toegang tot de rechter;
- het recht om voor onschuldig te worden gehouden tot het tegendeel is bewezen (onschuldpresumptie);
- het recht op informatie over de aard en de reden van de beschuldiging;
- het recht op tijd en faciliteiten ter voorbereiding van de verdediging;
- het recht op rechtsbijstand;
- het recht getuigen op te roepen en te ondervragen;
- het recht op een tolk;
- het recht op tegenonderzoek;

- het recht om te zwijgen;
- het recht om niet mee te werken aan een eigen veroordeling; *en*
- het recht om aanwezig te zijn op het onderzoek ter terechtzitting.

Geconcludeerd wordt dat in het licht van het wetsvoorstel de rechten uit art. 6 EVRM van belang zijn. In het bijzonder het recht op een onpartijdige rechter, de onschuldpresumptie en het ondervragingsrecht. Een verdachte moet als onschuldig worden behandeld voordat de rechter oordeelt dat zijn schuld wettig en overtuigend is bewezen. Als wordt getwijfeld aan de schuld van de verdachte, dan wordt hij vrijgesproken. Ook is de verdachte niet verplicht zijn onschuld te bewijzen en moet de verdachte worden geïnformeerd over de zaak. Voor de beantwoording van de vraag of het wetsvoorstel in strijd is met de onschuldpresumptie kan geconcludeerd worden dat geen praktijk is vereist. Toch is aan de geïnterviewden de vraag voorgelegd of zij van mening zijn dat het wetsvoorstel in strijd is met de onschuldpresumptie. Naar aanleiding van de interviews (bijlage 5 tot en met 15) kan geconcludeerd worden dat zowel de rechters als de medewerker van Slachtofferhulp Nederland van mening zijn dat het wetsvoorstel niet in strijd is met de onschuldpresumptie. Tevens kan naar aanleiding van de interviews geconcludeerd worden dat de advocaten en officieren van justitie verdeeld waren over de vraag of het wetsvoorstel in strijd is met de onschuldpresumptie. Aan de hand van het wetsvoorstel en art. 6 EVRM wordt geconcludeerd dat het wetsvoorstel niet in strijd is met de onschuldpresumptie. Daarmee kan de stelling dat het wetsvoorstel in strijd is met de onschuldpresumptie naar het rijk der fabelen worden verwezen. Het recht op een onpartijdige rechter wordt getoetst aan de hand van een subjectieve en objectieve test. De subjectieve test heeft betrekking op de persoonlijke overtuiging van een bepaalde rechter in een bepaalde zaak. De objectieve test ziet op de vaststelling of door de rechter voldoende waarborgen zijn geboden om iedere gerechtvaardigde twijfel van hem uit te sluiten waarbij de schijn van partijdigheid ook van belang kan zijn. Er kan worden geconcludeerd dat praktijk is vereist om te bepalen of het wetsvoorstel in strijd is met art. 6 EVRM. Uit de interviews kan geconcludeerd worden dat de rechters, de advocaten en de medewerker van Slachtofferhulp Nederland (over het algemeen) van mening zijn dat de mening van het slachtoffer wordt gekleurd door emotie, het slachtoffer doorgaans niet juridisch onderlegd is en het slachtoffer nauwelijks tot geen dossierkennis heeft. Uit de interviews kan voorts geconcludeerd worden dat de advocaten (over het algemeen) en twee rechters (in sommige gevallen) hierdoor van mening zijn dat slachtoffers niet serieus worden genomen door de rechter op het moment dat zij gebruik maken van het onbelemmerd spreekrecht (bijlage 5, 7 en 11 t/m 15). Om die reden wordt geconcludeerd dat het onbelemmerd spreekrecht niet in strijd is met het recht op een onpartijdige rechter. Er kan zelfs voorzichtig worden geconcludeerd dat het onbelemmerd spreekrecht averechts zal werken, omdat de rechter zich ergert aan het slachtoffer dat gebruik maakt van het onbelemmerd spreekrecht. Ook kan geconcludeerd worden dat het recht van de verdachte op een onpartijdige rechter verband houdt met het ondervragingsrecht van de verdachte. Zodra een slachtoffer een belastende verklaring aflegt (relevant en niet opgenomen in het dossier), dan zou als gevolg hiervan bij de rechter een gerechtvaardigde twijfel kunnen ontstaan. Geconcludeerd wordt dat het om die reden van essentieel belang is dat de rechter in een dergelijk geval beslist dat het slachtoffer wordt beëdigd als getuige, zodat de (advocaat van de) verdachte het slachtoffer kan ondervragen en de rechter er alles aan heeft gedaan de gerechtvaardigde twijfel uit te sluiten. Als de rechter niet overgaat tot beëdiging van het slachtoffer, dan heeft de rechter er niet alles aan gedaan om de gerechtvaardigde twijfel uit te sluiten en is het onbelemmerd spreekrecht in strijd met het recht op een onpartijdige rechter. Tot slot kan worden geconcludeerd dat een aantal rechters en officieren van justitie niet verwachten dat slachtoffers doorgaans belastende verklaringen zullen afleggen (relevant en niet opgenomen in het dossier). De hiervoor genoemde situatie zal naar verwachting niet vaak voorkomen (bijlage 5,7,8 en 10).

6. Conclusies en aanbevelingen

In dit onderzoek staat de volgende vraag centraal: “Welke aanbevelingen zijn er te doen aan Buntsma & Van Dooren Advocaten om de verdediging van de verdachte, naar aanleiding van het wetsvoorstel Wijziging van het Wetboek van Strafvordering ter aanvulling van het spreekrecht voor slachtoffers en nabestaanden in het strafproces, aan te passen?” In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de vraag die centraal staat in dit onderzoek. In paragraaf 6.1 worden (naar aanleiding van de beantwoording van de deelvragen) de conclusies geformuleerd. Vervolgens worden in paragraaf 6.2 de aanbevelingen uiteengezet.

6.1 Conclusies

Naar aanleiding van hoofdstuk 2 wordt geconcludeerd dat de verdachte (een groot deel van) zijn rechten ontleent aan het verdragsrecht, omdat verdragsrechtelijke bepalingen via art. 93-94 GW direct doorwerken in de nationale wetgeving. In art. 6 EVRM zijn de rechten van de verdachte opgenomen die hem een eerlijk proces garanderen. Degene tegen wie een strafvervolgung is ingesteld, wordt aangemerkt als verdachte. De drie criteria die het EHRM in jurisprudentie heeft geformuleerd, zien op de gegrondheid van de strafvervolgung.

Tevens wordt naar aanleiding van hoofdstuk 2 geconcludeerd dat het Kaderbesluit de basis vormt voor de rechten van het slachtoffer. Als gevolg van het Kaderbesluit is de nationale wetgeving per 1 januari 2011 gewijzigd. Sindsdien wordt het slachtoffer erkend als procesdeelnemer en heeft hij een eigen titel gekregen in het Sv. Inmiddels is ter uitbreiding en vervanging van het Kaderbesluit de Richtlijn vastgesteld. Richtlijnen werken indirect door in de nationale wetgeving, omdat Nederland als lidstaat van de EU verplicht is op grond van art. 288 Werkingsverdrag richtlijnen om te zetten in nationale wetgeving. Voorheen gold dit ook voor kaderbesluiten, maar die zijn afgeschaft sinds de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon op 1 december 2009. Voorts is ter implementatie van de Richtlijn in juni 2015 een wetsvoorstel ingediend bij de Tweede Kamer. Iemand wordt als slachtoffer aangemerkt, wanneer hij voldoet aan de begripsomschrijving van art. 51a lid 1 Sv. Het moet gaan om een natuurlijke persoon of rechtspersoon die als rechtstreeks gevolg van een strafbaar feit vermogensschade of ander nadeel heeft ondervonden. In art. 51d Sv is een uitbreiding van het slachtofferbegrip opgenomen.

Verder wordt naar aanleiding van hoofdstuk 2 geconcludeerd dat het slachtoffer spreekrecht kan uitoefenen als sprake is van een strafbaar feit waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van acht jaar is gesteld of in één van de door de wet aangewezen gevallen. Het spreekrecht voorziet in de mogelijkheid dat het slachtoffer een verklaring aflegt over de gevolgen die hij heeft ondervonden naar aanleiding van het strafbare feit. Het slachtoffer wordt niet beëdigd als getuige waardoor de verdediging geen gebruik kan maken van het ondervragingsrecht. Hoewel de verdediging geen gebruik mag maken van het ondervragingsrecht, levert ook dit geen problemen op. Het spreekrecht staat tenslotte los van de waarheidsvinding. Op het onderzoek ter terechtzitting waarborgt de rechter de rechten van het slachtoffer. Het is dus ook aan de rechter dat de spreekgerechtigde in de gelegenheid wordt gesteld gebruik te maken van het spreekrecht. Hoewel (de advocaat van) de verdachte het ondervragingsrecht niet kan uitoefenen, kan toch worden geprobeerd om vragen te stellen aan het slachtoffer. Het is afhankelijk van de individuele rechter of dit wordt toegestaan. Bij toestemming van de individuele rechter is het slachtoffer niet verplicht deze vragen te beantwoorden. Op het moment dat het slachtoffer in het huidige spreekrecht een belastende verklaring aflegt, kan de rechter beslissen dat het slachtoffer wordt beëdigd als getuige en kan de verdediging gebruikmaken van het ondervragingsrecht. Op deze manier waarborgt de rechter dat de verdachte (voldoende) gelegenheid krijgt zich te verdedigen tegen de belastende verklaring van het slachtoffer. Hoewel het de rechter is die de

verdedigingsrechten van de verdachte waarborgt, is het aan de advocaat ervoor zorg te dragen dat daadwerkelijk gebruik wordt gemaakt van deze rechten. Dit geldt niet alleen voor de verdedigingsrechten, maar voor alle rechten van de verdachte. Als de advocaat van de verdachte van mening is dat de rechten van de verdachte worden geschonden zonder enige vorm van compensatie, dan kan de verdachte een verzoek tot wraking indienen. Zelf kan de rechter gebruik maken van het verschoningsrecht als hij van mening is dat hij niet in staat is de rechten van de verdachte te waarborgen.

Naar aanleiding van hoofdstuk 3 (dossieronderzoek) wordt geconcludeerd dat de rechter de uitoefening van het spreekrecht door iemand die niet spreekgerechtigd is soms oogluikend toelaat. De advocaat van de verdachte maakt hier niet altijd bezwaar tegen. Tevens wordt naar aanleiding van hoofdstuk 3 (interviews advocaten, bijlage 1 t/m 4) ook geconcludeerd dat door de advocaat van de verdachte geen bezwaar wordt gemaakt tegen de uitoefening van het spreekrecht door iemand die niet spreekgerechtigd is, mits dit niet nadelig is voor de rechtspositie van de verdachte. Ook wordt naar aanleiding van hoofdstuk 3 (dossieronderzoek) geconcludeerd dat tijdens de uitoefening van het spreekrecht een beeld van het slachtoffer kan ontstaan dat in schril contrast staat met de werkelijkheid, omdat hetgeen het slachtoffer verklaart niet volledig is. Bovendien wordt dit ook geconcludeerd naar aanleiding van het interview met mr. Crombach, bijlage 3.

Voorts wordt naar aanleiding van hoofdstuk 3 (dossieronderzoek) geconcludeerd dat de rechter in zijn vonnis soms verwijst naar het spreekrecht. Dit doet hij afwisselend algemeen en specifiek. In de situaties dat in het vonnis specifiek wordt verwezen naar het spreekrecht kan geconcludeerd worden dat door de rechter rekening is gehouden met de persoonlijke omstandigheden van het slachtoffer in de zin dat aan de verdachte een hogere straf is opgelegd. Geconcludeerd kan worden dat het terecht is dat de rechter soms rekening houdt met de persoonlijke omstandigheden van het slachtoffer. Door de rechter wordt immers ook rekening gehouden met de persoonlijke omstandigheden van de verdachte (als deze bekend zijn) in de zin dat aan de verdachte een lagere straf wordt opgelegd.

Naar aanleiding van hoofdstuk 3 (interviews advocaten, bijlage 1 t/m 4) wordt geconcludeerd dat de verdachte voorafgaand aan het onderzoek ter terechtzitting door zijn advocaat wordt geïnformeerd over het spreekrecht. Ook laat de advocaat de verdachte de schriftelijke slachtofferverklaring lezen. Nadat de verdachte de verklaring heeft gelezen, adviseert zijn advocaat wel of niet te reageren. Als de advocaat de verdachte adviseert te reageren, dan adviseert de advocaat de verdachte *hoe* hij kan reageren. Daarbij is van belang dat in acht wordt genomen dat reageren afhankelijk is van de zaak en de proceshouding van de verdachte. In ieder geval adviseert de advocaat dat de verdachte met respect luistert. Uiteindelijk wordt op zitting de knoop doorgehakt of de verdachte een reactie geeft. Tot slot wordt naar aanleiding van de interviews met mr. Buntsma en mevrouw mr. Corbeij-Beukers, bijlage 1 en 2, geconcludeerd dat zij indirect in hun pleidooi reageren op het spreekrecht, mits dit naar de mening van de advocaten noodzakelijk is. Direct reageren is namelijk niet mogelijk.

Naar aanleiding van hoofdstuk 4 wordt geconcludeerd dat in november 2014 een wetsvoorstel is ingediend waarin een onbelemmerd spreekrecht is voorgesteld. Hoewel het wetsvoorstel niet zonder slag of stoot tot stand is gekomen, is het in juni 2015 door de Tweede Kamer aangenomen. Het voorgestelde onbelemmerd spreekrecht heeft tot gevolg dat de bestaande belemmering dat het slachtoffer louter een verklaring kan afleggen over de gevolgen van het strafbare feit wegvalt. Het is aan het slachtoffer of hij overeenkomstig het huidig spreekrecht een verklaring over de gevolgen van het strafbare feit of een belastende verklaring aflegt. Voor het slachtoffer dat kiest voor het afleggen van een verklaring over de gevolgen van het strafbare feit geldt dat ten opzichte van het huidig spreekrecht niets verandert. In de situatie dat het slachtoffer ervoor kiest een belastende verklaring af te leggen, kan de rechter beslissen dat hij het slachtoffer als getuige beëdigt. Deze beslissing is

afhankelijk van het soort belastende verklaring. Als sprake is van een belastende verklaring in de zin dat op grond van feiten een mening wordt gegeven die relevant is voor de beantwoording van de vragen van art. 348-350 Sv, dan is beëdiging van het slachtoffer als getuige aannemelijk. Als sprake is van een belastende verklaring in de zin dat het slachtoffer enkel opmerkt dat de verdachte moet worden veroordeeld tot een gevangenisstraf, dan is beëdiging van het slachtoffer als getuige niet aannemelijk. Na beëdiging van het slachtoffer kan de verdachte gebruik maken van het ondervragingsrecht. Op deze manier worden de verdedigingsrechten van de verdachte ook in het onbelemmerd spreekrecht gewaarborgd. Voor het slachtoffer geldt dat hoewel zijn spreekrecht wordt aangevuld, het slachtoffer blijft procesdeelnemer.

Naar aanleiding van hoofdstuk 5 (interviews bijlage 5 t/m 15) kan geconcludeerd worden dat het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht hoogst waarschijnlijk verwachtingen schept bij het slachtoffer. Verwachtingen die niet altijd terecht zijn. Door het opheffen van de beperking dat het slachtoffer gehouden is uitsluitend spreekrecht uit te oefenen over de gevolgen van het strafbare feit, kan de verwachting ontstaan dat de belastende verklaring die het slachtoffer door het wetsvoorstel mag afleggen van invloed zal zijn op de rechter. Dit zal niet snel het geval zijn, want een slachtoffer is doorgaans niet juridisch onderlegd en heeft nauwelijks tot geen dossierkennis. De rechter zal dus geen waarde hechten aan de belastende verklaring van het slachtoffer. Daarnaast wordt zijn mening gekleurd door emotie. Het wetsvoorstel zal leiden tot teleurstelling bij het slachtoffer. Er kan sprake zijn van secundaire victimisatie van het slachtoffer (het slachtoffer wordt opnieuw slachtoffer). Verder komt het wetsvoorstel het vertrouwen in de rechtspraak niet ten goede.

In de gevallen dat de rechter wel waarde hecht aan de belastende verklaring van het slachtoffer, moet het slachtoffer door de rechter worden beëdigd als getuige alvorens hij de verklaring kan gebruiken. Het beëdiggen van het slachtoffer als getuige houdt in dat de verdachte gebruik kan maken van het ondervragingsrecht. Naar aanleiding van hoofdstuk 3 en 5 (interviews advocaten, bijlage 1 t/m 4 en bijlage 11 t/m 14) wordt vervolgens geconcludeerd dat advocaten willen reageren op het spreekrecht en de verklaring van het slachtoffer ter discussie willen stellen. De advocaten stellen het belang van hun cliënt voorop en houden in mindere mate rekening met de wijze waarop zij het slachtoffer ondervragen. Hierdoor kan (wederom) sprake zijn van secundaire victimisatie van het slachtoffer. Naar aanleiding van hoofdstuk 5 (interviews, bijlage 5 t/m 15) wordt geconcludeerd dat de geïnterviewden over het algemeen niet verwachten dat het vaak zal voorkomen dat een belastende verklaring van het slachtoffer nadelig zal zijn voor de rechtspositie van de verdachte. De kans op een relevante verklaring die informatie bevat die niet in het dossier staat, is namelijk klein. Dit standpunt onderbouwen de geïnterviewden met dezelfde argumenten die zij hebben gegeven voor hun standpunt dat de belastende verklaring van het slachtoffer niet van invloed zal zijn op de uitspraak van de rechter. De kans op beëdiging van het slachtoffer als getuige zal dus niet zo groot zijn. Dit heeft tot gevolg dat het risico van secundaire victimisatie naar aanleiding van de uitoefening van het ondervragingsrecht van de verdediging niet heel groot is. Toch zal het risico op secundaire victimisatie naar aanleiding van het onbelemmerd spreekrecht groter zijn in vergelijking met het huidig spreekrecht. Het slachtoffer krijgt met het onbelemmerd spreekrecht immers een vrijbrief een belastende verklaring af te leggen, terwijl dit in het huidig spreekrecht niet is toegestaan.

Verder wordt door één van de rechters, bijlage 5, geconcludeerd dat de verdachte hoogst waarschijnlijk verwachtingen krijgt door het onbelemmerd spreekrecht. Verwachtingen die inhouden dat belastende verklaringen van het slachtoffer van invloed zijn op de hoogte van de strafmaat. Dit zal echter niet het geval zijn zolang een rechter de rechten van art. 6 EVRM waarborgt.

Naar aanleiding van hoofdstuk 5 (interview rechters, bijlage 5 t/m 7) wordt geconcludeerd dat het voor de rechter ingewikkelder zal worden als het wetsvoorstel wordt aangenomen. Als

het slachtoffer gebruik maakt van het huidig spreekrecht, dan kan de rechter hem onderbreken zodra het slachtoffer zich niet beperkt tot de gevolgen van het strafbare feit. Het spreekrecht zal hierdoor ook niet lang duren. Door het wetsvoorstel onbelemmerd spreekrecht is het voor de rechter lastiger te bepalen wanneer hij het slachtoffer zal onderbreken. Het slachtoffer hoeft zich niet te beperken tot de gevolgen van het strafbare feit.

6.2 Aanbevelingen

Het bijscholen van de advocaten van Buntsma & Van Dooren Advocaten wordt aanbevolen. Vooral op het terrein van de voorbereiding van de verdachte op het onbelemmerde spreekrecht van het slachtoffer. De deskundigheid van de advocaten zal hierdoor worden vergroot alsmede het vertrouwen van de verdachte in de (deskundigheid van de) advocaten. Het bijscholen van zowel officieren van justitie, rechters, medewerkers van Slachtofferhulp Nederland als slachtofferadvocaten is overigens ook aan te bevelen. Als zij op de hoogte zijn van de ontwikkelingen in het spreekrecht, dan kunnen zij hierop anticiperen tijdens het strafproces. Het strafproces vraagt immers om een gedegen voorbereiding.

Voorts is aan te bevelen dat de advocaten van Buntsma & Van Dooren Advocaten de verdachte voorafgaand aan de zitting persoonlijk informeren over het onbelemmerde spreekrecht. Tevens is aan te bevelen dat voor de verdachte een brochure wordt vervaardigd, waarin alle informatie omtrent het onbelemmerde spreekrecht op wordt genomen. Nadat de advocaat de verdachte persoonlijk heeft geïnformeerd, wordt de brochure aan de verdachte verstrekt. Op deze manier kan de verdachte op zijn moment de informatie nog eens teruglezen. De verdachte zal hierdoor beter begrijpen wat het onbelemmerd spreekrecht inhoudt. Het is hoogst onwaarschijnlijk dat ieder slachtoffer juridisch onderlegd is. Om die reden is het persoonlijk informeren van het slachtoffer over het onbelemmerde spreekrecht voorafgaand aan de zitting ook aan te bevelen aan Slachtofferhulp Nederland. Daarnaast wordt het vervaardigen van een brochure voor het slachtoffer met daarin alle informatie omtrent het onbelemmerde spreekrecht ook aanbevolen. Het slachtoffer zal hierdoor beter in staat zijn te begrijpen wat het recht op een onbelemmerd spreekrecht inhoudt en dat is niet onbelangrijk. Het onbelemmerd spreekrecht is immers het recht van een slachtoffer. Het is tevens goed denkbaar dat het informeren van zowel de verdachte als het slachtoffer bijdraagt aan het vertrouwen in de rechtspraak.

Nader onderzoek naar het onbelemmerd spreekrecht is ook aan te bevelen, omdat er op dit moment niets bekend is over het onbelemmerd spreekrecht in de praktijk. Hierbij kan aandacht worden besteed aan het beleid dat binnen Slachtofferhulp Nederland zal worden gehanteerd als het slachtoffer gebruik wil maken van het onbelemmerd spreekrecht. Voorts kan door middel van jurisprudentieonderzoek onderzoek worden verricht naar de wijze waarop rechters naar aanleiding van het onbelemmerd spreekrecht rechtspreken.

Verder is aan te bevelen dat de advocaten van Buntsma & Van Dooren Advocaten de rechten van de verdachte waarborgen. Bijvoorbeeld het ondervragingsrecht van de verdachte op het moment dat het slachtoffer naar aanleiding van het onbelemmerde spreekrecht een belastende verklaring aflegt. Hoewel het de rechter is die het slachtoffer beëdigt, dragen de advocaten zorg voor de uitoefening van het ondervragingsrecht van de verdachte. De advocaten zijn er immers om de belangen van de verdachte te behartigen.

Tot slot wordt opgemerkt dat de bereidwilligheid van de betrokken partijen om de aanbevelingen in de praktijk toe te passen is vereist.

Literatuurlijst

Boeken

Amtenbrink & Vedder 2013

F. Amtenbrink & H.H.B. Vedder, *Recht van de Europese Unie*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2013.

Corstens 2014

G.J.M. Corstens, *Het Nederlands Strafprocesrecht*, Deventer: Kluwer 2014.

Vlemminx 2014

F. Vlemminx, *Het moderne EVRM*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2014.

Elektronische bronnen

www.Europa-nu.nl

www.rijksoverheid.nl

www.rechtspraak.nl

www.wodc.nl

Jurisprudentie

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

EHRM 21 februari 1975, 4451/70 (*Golder/Verenigd Koninkrijk*).

EHRM 9 oktober 1979, 6289/73 (*Airey/Ierland*).

EHRM 27 november 1981, 6301/73 (*Winterwerp/Nederland*).

EHRM 8 december 1983, 7984/77 (*Pretto/Italië*).

EHRM 21 februari 1984, 8544/79 (*Özturk/Duitsland*).

EHRM 28 juni 1984, 7819/77 (*Campbell and Fell/Verenigd Koninkrijk*).

EHRM 24 mei 1989, 10486/83 (*Hauschildt/Denemarken*).

EHRM 7 juli 1989, 10857/84 (*Bricmont/België*).

EHRM 26 mei 1988, 10563/83 (*Ekbatani/Sweden*).

EHRM 19 november 1989, 10964/84 (*Brozicek/Italië*).

EHRM 19 december 1989, 9783/82 (*Kamasinski/Oostenrijk*).

EHRM 28 augustus 1991, 11170/84 (*Brandstetter/Oostenrijk*).

EHRM 16 december 1992, 12945/87 (*Hadjianastassiou/Griekenland*).

EHRM 25 februari 1993, 10828/84 (*Funke/France*).

EHRM 19 april 1994, 16034/90 (*Van de Hurk/Nederland*).

EHRM 22 september 1994, 14861/89 (*Lala/Nederland*).

EHRM 26 maart 1996, 20524/92 (*Doorson/Nederland*).

EHRM 19 maart 1997, 18357/91 (*Hornsby/Griekenland*).

EHRM 21 april 1998, 22600/93 (*Daud/Portugal*).

EHRM 22 mei 1998, 21961/93 (*Hozee/Nederland*).

EHRM 20 februari 2003, 50272/99 (*Hutchison Reid/Verenigd Koninkrijk*).

EHRM 12 mei 2005, 46221/99 (*Öcalan/Turkije*).

EHRM 27 november 2008, 36391/02 (*Salduz/Turkije*).

EHRM 10 december 2009, 20437/05 (*Shagin/Oekraïne*).

EHRM 27 oktober 2010, 39647/98 (*Edwards/Verenigd Koninkrijk*).

Hoge Raad

HR 23 juni 1992, ECLI:NL:HR:1992:AD1701.

HR 11 januari 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA4262.

HR 8 juli 2014 (ECLI:NL:HR:2014:169).

HR 7 september 2004, ECLI:NL:HR:2004:AP1492.

HR 17 juni 2008, *NJ* 2008/358.

HR 23 december 2008, ECLI:NL:HR:2008:BG3449.

Gerechtshof

Hof Arnhem 7 november 2005, ECLI:NL:GHARN:2005: BD5241.

Rechtbank

Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats Breda) 22 oktober 2015,
ECLI:NL:RBZWB:2015:6814.

Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats Middelburg) 27 oktober 2015,
ECLI:NL:RBZWB:2015:6889.

Parlementaire stukken

Kamerstukken Eerste Kamer

Kamerstukken I, 2011/12, 33176 C.

Kamerstukken Tweede Kamer

Kamerstukken II 1979/80, 16162, 3.

Kamerstukken II 2000/01, 27 632, 3.

Kamerstukken II 2004/05, 30 143, 3.

Kamerstukken II 2010/11, 32 500, VI, 9.

Kamerstukken II 2011/12, 33 176, 3.

Kamerstukken II 2011/12, 33 176, 5.

Kamerstukken II 2011/12, 33 176, 6.

Kamerstukken II 2014/15, 34 082, 3.

Kamerstukken II 2014/2015, 34082, 4.

Wet- en regelgeving

Internationale verdragen

- Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM)
- Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU)
- Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (Werkingsverdrag)

Richtlijnen

- Richtlijn 2012/29/EU van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten en ter vervanging van Kaderbesluit 2001/220/JBZ.
- Richtlijn 2011/36/EU van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers daarvan.
- Richtlijn 2011/92/EU van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie ter bestrijding van seksueel misbruik van kinderen en kinderpornografie.

Kaderbesluiten

- Kaderbesluit 2001/220/JBZ van de Raad van de Europese Unie inzake de status van slachtoffers in de strafprocedure.

Wetten, besluiten en regelingen

- Grondwet (GW)
- Wetboek van Strafrecht (Sr)
- Wetboek van Strafvordering (Sv)
- Wegenverkeerswet 1994 (WVW)
- Besluit van 30 maart 1995, houdende vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van de Wet van 23 december 1992 tot aanvulling van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering, de Wet voorlopige regeling schadefonds geweldsmisdrijven en andere wetten met voorzieningen ten behoeve van slachtoffers van strafbare feiten (*Stb.* 1993, 29) (*Stb.* 1995, 160).
- Wet van 21 juli 2004 tot wijziging van enige bepalingen van het Wetboek van Strafvordering (invoering van spreekrecht voor slachtoffers en nabestaanden) (*Stb.* 2004, 382).
- Wet van 17 december 2009 tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering, het Wetboek van Strafrecht en de Wet schadefonds geweldsmisdrijven ter versterking van de positie van het slachtoffer in het strafproces (*Stb.* 2010, 1).

Technische informatie over de publicatie Besluit van 23 november 2010 tot wijziging van het Besluit van 13 juli 2010 tot vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van de Wet van 17 december 2009 tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering, het Wetboek van Strafrecht en de Wet schadefonds geweldsmisdrijven ter versterking van de positie van het slachtoffer in het strafproces (*Stb.* 2010, 1) (*Stb.* 2010, 792).

- Besluit van 15 december 2011, houdende regels inzake het procesdossier en de kennisneming en de verstrekking van afschriften van processtukken gedurende het voorbereidende onderzoek (Besluit processtukken in strafzaken) (*Stb.* 2011, 602).
- Besluit van 16 augustus 2012 tot vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van de Wet tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering ter uitbreiding van het spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het strafproces (*Stb.* 2012, 370).
- Besluit van 18 juni 2013 van het College van procureurs-generaal, houdende wijziging van de geldigheidsduur van de beleidsregels voor het Openbaar Ministerie met ingang van 1 september 2013, waarvan de Minister van Veiligheid en Justitie in kennis is gesteld (*Stcrt.* 2013, 22031).
- Aanwijzing bejegening slachtoffers zedendelicten (*Stcrt.* 1986, 33).
- Richtlijn slachtofferzorg bij landelijke inwerkingtreding Wet-Terwee (*Stcrt.* 1987, 64).

- Richtlijn slachtofferzorg bij landelijke inwerkingtreding Wet-Terwee (*Stcrt.* 1995, 65).
- Aanwijzing slachtofferzorg (*Stcrt.* 2010, 20476).

Wetsvoorstel

- Wetsvoorstel 34082 tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering ter aanvulling van het spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het strafproces.